

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Ehkäisevän päihdetyön rakenteet Etelä-Suomen aluehallintoviraston toimialueen kunnissa

---

Heimala Heli

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Tikkurila

Ehkäisevän päihdetyön rakenteet Etelä-Suomen aluehallintoviraston toimialueen kunnissa

Heli Heimala
Koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2014

Heli Heimala

Ehkäisevän päihdetyön rakenteet Etelä-Suomen aluehallintoviraston toimialueen kunnissa

Vuosi	2014	Sivumäärä	33
-------	------	-----------	----

Ehkäisevä päihdetyö on lakisääteistä toimintaa (mm. terveydenhuoltolaki, perustuslaki, raittiustyölaki, alkoholilaki sekä päihdehuoltolaki). Valtion ja kuntien velvollisuus on luoda työlle riittävät rakenteet.

Tässä opinnäytetyössä kuvaan alueellisen koordinaatiotyön merkitystä, liittyen kansallisen Alkoholiohjelmatyön tiimoilta tapahtuvaan ehkäisevän päihdetyön ohjaukseen Etelä-Suomen aluehallintovirastossa.

Kansallisia alkoholiohjelmia on laadittu alkoholipolitiikan työkaluiksi 90-luvulta lähtien. Valtakunnallista Alkoholiohjelmaa toteutetaan mallilla, jossa kunkin aluehallintoviraston yhteyteen on sijoitettu alkoholiohjelman alueellisesta koordinaatiosta ja toimeenpanosta vastaava asiantuntija, aluekoordinaattori. Koordinaattorin keskeisenä tehtävänä on tukea ja kehittää alueellista päihdehaittojen ehkäisytyötä alkoholiohjelman tavoitteiden mukaisesti.

Tämä toiminnallinen opinnäytetyö koostuu raporttiosuudesta sekä Etelä-Suomen aluehallintovirastolle tehdystä selvityksestä (Etelä-Suomen aluehallintoviraston julkaisuja 33/2014) jossa tarkastellaan Etelä-Suomen alueen kuntien ehkäisevän päihdetyön rakenteita. Raporttiosuudessa on kuvattu prosessin keskeiset tulokset.

Kunnista selvitettiin, missä määrin kunnista löytyy ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöitä, moniammatillisia päihdetyöryhmiä, sekä päihde- tai mielenterveys- ja päihdestrategioita. Kartoitus liittyy raittiustyölain mukaiseen aluehallintovirastojen tehtävään, jossa aluehallintovirastoille on määritelty ehkäisevän päihdetyön yleinen johto, ohjaus, seuranta ja valvonta alueellaan. Tarkastelu kuuluu täten osaksi aluehallintovirastojen päihdehaittojen ehkäisyä, ohjausta ja valvontaa. Esitetyt tulokset kuvaavat Etelä-Suomen kuntien rakenteita näiden kolmen mittarin osalta joulukuussa 2013.

Asiasanat: ehkäisevä päihdetyö/päihdehaittojen ehkäisy, alueellinen koordinaatio, tietohjaus (informaatio-ohjaus)

Heli Heimala

Substance abuse prevention structures in Southern Finland Regional State Administrative Agency for the domain municipalities

Year	2014	Pages	33
------	------	-------	----

Preventive substance abuse is legally required activity (eg. health care law, the constitution, the temperance act, the alcohol and substance abuse treatment law). An obligation of state and municipalities is to create the appropriate structures.

National alcohol programs have been prepared for alcohol policy tools from 1990 onwards.

The national alcohol program is implemented by a model where each of the regional state administrative Agency is placed a specialist, coordinator, who is responsible of co- ordination and implementation.

This functional study consists of the report as well as clearance to the Southern Finland Regional State Administrative Agency (Southern Finland Regional State Administrative Agency publications 33/2014), where examines the structures of substance abuse prevention in Southern Finland. The report is part of the process described in the main results.

Municipalities clarified extent of contact persons for preventive substance abuse, the multiprofessional substance abuse groups and substance abuse or mental health and substance abuse strategies, in municipalities.

Mapping is associated with temperance work under the regional state administrative agencies task, where regional offices is defined general management of substance abuse prevention, supervision, monitoring and control of territory. The review therefore belongs into the regional state administrative agencies an alcohol abuse prevention, control and monitoring. The results presented illustrate Southern Finland municipalities' structures concerning these three indicators in December, 2013.

Keywords: preventive substance abuse/ preventive intoxicant work, regional co-ordination, data management

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Tieto-ohjaus	8
2.1	Alkoholiohjelmat	8
2.2	Alueellinen koordinaatiomalli	9
3	Ehkäisevä päihdetyö	10
3.1	Ehkäisevän päihdetyön kokonaisuus	12
4	Selvitys	14
5	Selvityksen toteutus	15
5.1	Etelä-Karjala	16
5.1	Kanta-Häme	18
5.2	Kymenlaakso	20
5.3	Päijät-Häme	22
5.4	Uusimaa	25
6	Yhteenveto	29
	Lähteet	32
	Liitteet	34

1 Johdanto

Tässä opinnäytetyössä on tarkasteltu **kuntien ehkäisevän päihdetyön tilaa ehkäisevän päihdetyön rakenneselvityksen** valossa. Vuonna 2013 - 2014 jokaisen aluehallintoviraston alueella on julkaistu ehkäisevän päihdetyön rakenteita kuvaava raportti, jossa on käytetty samaa rakennetta. Raportointipohja on luotu Itä-Suomen aluehallintovirastossa.

Raportin liitteenä mainitut suositukset on laadittu Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen Alkoholiohjelman asiantuntijoiden ja aluehallintovirastojen alkoholiohjelman koordinoinnista vastaavien aluekoordinaattoreiden yhteistyönä.

Raittiustyölain kolmannen pykälän mukaan raittiustyön yleinen johto, ohjaus ja valvonta kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle ja sen alaisena aluehallintovirastoille. Tarkastelu kuuluu täten osaksi aluehallintovirastojen päihdehaittojen ehkäisyä, ohjausta ja valvontaa.

Arvioinnin pohjana on käytetty keskeisiä kunnan ehkäisevän päihdetyön rakenteita (ks. esim. Soikkeli & Warsell.2013.) Kunnista selvitettiin onko niissä a) ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöä, b) moniammatillista päihdetyöryhmää, c) päihde- tai yhdistettyä päihde- ja mielenterveysstrategiaa (päivitetty vuoden 2009 jälkeen¹).

Tiedot kerättiin Etelä-Suomen aluehallintoviraston ehkäisevän päihdetyön rakenteet 2013 - kyselyn vastauksista. Kysely lähetettiin ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöille niihin kuntiin, joissa henkilö oli tiedossa. Muissa kunnissa kysely lähetettiin kuntien kirjaamoihin, joita pyydettiin välittämään viesti edelleen ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilölle tai ko. työstä vastaavalle toimijalle. Tämän lisäksi osalta kuntia tilannetta tarkennettiin loppuvuodesta 2013 ja vielä vuoden vaihteessa 2014 puhelimitse tai sähköpostitse.

Useimmat vastaukset koskivat vain yhtä kuntaa, mutta osa yhdyshenkilöistä (seudulliset koordinaattorit) antoivat vastauksen myös useamman kunnan puolesta.

Keskeiset teoreettiset käsitteet ovat ehkäisevä päihdetyö/päihdehaittojen ehkäisy, alueellinen koordinaatio, tieto-ohjaus (informaatio-ohjaus)

Työelämän yhteyshenkilönä on toiminut esimieheni, terveydenhuoltoyksikön päällikkö, aluehallintoylilääkäri Jaana Mäkelä.

---

¹ Strategian tulee olla päivitetty edellisellä valtuustokaudella.

2 Tieto-ohjaus

Nykyisellään keskeisin keskushallinnon käytettävissä oleva keino paikallisen hyvinvointipoliittisen suunnittelun ja toiminnan ohjaamiseen on tieto-ohjaus. Tieto-ohjaus on liberaali vaihtoehto tiukan holhoavalle kuntien valtio-ohjaukselle ja sen teho perustuu toimivaltaisten tahojen tiedolliseen taivutteluun, tuen ja ohjauksen tarjoamiseen sekä toimintajärkeen vetoamiseen. Samalla tieto-ohjaus on keino, jolla keskusviranomaiset voivat hienovaraisesti säädellä kuntien julkista toimintaa. Lakisääteisten palveluiden ulkopuolella keskushallinnon toimijat eivät voi suoraan puuttua kuntien sisäisiin ohjelmapriorisointeihin vaan ainoastaan tarjota kunnille laatu- ja toimenpidesuosituksia. Tällöin arviointi ja kehittäminen ovat uusia ohjausmenetelmiä, jotka korvaavat tai täydentävät perinteistä norminantoa. (Warpenius.2002.)

Ehkäisevään päihdetyöhön liittyvää aktiivista tieto-ohjausta tekee Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen koordinoima Alkoholiohjelma. Alkoholiohjelmassa verkostot ovat keskeinen tieto-ohjauksen väline ja kumppanuus verkostotyön muoto.

2.1 Alkoholiohjelmat

Kansallisia alkoholiohjelmia on laadittu alkoholipolitiikan työkaluiksi 90-luvulta lähtien, jolloin Päihde- ja raittiusasian neuvottelukunta valmisteli esitykset kansallisiksi alkoholiohjelmiksi vuosille 1996-1999 (Onks tietoo?) ja 2000-2003 (2000-luvun alkoholiohjelma).

Alkoholiohjelma vuosille 2004-2007 on valmisteltu valtioneuvoston periaatepäätöksellä ja sen valmistelu ja toimeenpano toteutettiin sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön (STM) johdolla yhteistyössä eri hallinnonalojen, kuntien, kirkkojen, järjestöjen ja elinkeinoelämän kanssa. Tavoitteena on koota haittojen ehkäisy- ja vähentämistoimet jäsentyneeksi kokonaisuudeksi, jossa yhteistyö edistää tavoitteiden saavuttamista.

Haasteelliseksi yhteistyön tekee muun muassa se, että monen mielestä haittojen ehkäiseminen kuuluu vain tietyille ihmisille ja organisaatioille.

Alkoholihaittojen tehokas ja vaikuttava ehkäisy ja vähentäminen edellyttävät laajaa vastuunottoa. Alkoholioloihin vaikuttavat valinnoillaan niin yksittäiset ihmiset, koulut, työpaikat ja muut arkielämän yhteisöt, väestön hyvinvoinnista kantavat järjestöt kuin vastuulliset elinkeinotoimijat.

Alkoholiohjelman valmisteluissa tuli esille, että tekijöitä ja työmenetelmiä on paljon, mutta vastuuta alkoholihaittojen ehkäisy- ja vähentämistoimien yhteensovittamisesta ei kannakaan taho. Alkoholiohjelmaa ryhdyttiin valmistelemaan eri toimijoiden tekemää työtä kokoaivaksi ja kehittäväksi prosessiksi. (STM,2004)

Edellinen hallitus päätti jatkaa alkoholiohjelman toteuttamista vuosina 2008-2011. Toukokuussa 2008 käynnistynyt alkoholiohjelma oli suoraa jatkoa vuosina 2004-2007 käynnissä olleelle ohjelmalle.

2.2 Alueellinen koordinaatiomalli

Vuoden 2012 alussa käynnistyneen ohjelmakauden perusta kuvataan Jyrki Kataisen hallitusohjelmassa: ”Jatketaan kansallista alkoholiohjelmaa alueellisen koordinaation mallin vakiinnuttamiseksi.”

Valtakunnallista Alkoholiohjelmaa toteutetaan mallilla, jossa kunkin aluehallintoviraston yhteyteen on sijoitettu alkoholiohjelman alueellisesta koordinaatiosta ja toimeenpanosta vastaava asiantuntija. Tämän keskeisenä tehtävänä on tukea ja kehittää alueellista päihdehaittojen ehkäisytyötä alkoholiohjelman tavoitteiden mukaisesti.

Ohjelman strateginen vastuu on Sosiaali- ja terveysministeriöllä ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos vastaa operatiivisesta ohjauksesta yhteistyössä aluehallintoviraston toimijoiden kanssa, jotka tukevat kuntia ja järjestöjä alkoholiohjelman toteutuksessa (Fors ym., 2012.)

Alkoholiohjelman taustalla on Valtioneuvoston periaatepäätös alkoholipolitiikan linjauksista (2003), jossa on määritelty kolme tavoitetta, joihin ohjelmalla tähdätään. Tavoitteina on että

- Alkoholin aiheuttamia haittoja lasten ja perheiden hyvinvoinnille vähennetään merkittävästi
- Alkoholin riskikäyttöä ja siitä aiheutuvia haittoja vähennetään merkittävästi
- Alkoholin kokonaiskulutus käännetään laskuun

Raittiustyölakiin (3§) on kirjattu että raittiustyön yleinen johto, ohjaus ja valvonta kuuluu sosiaali- ja terveysministeriölle ja sen alaisina aluehallintovirastolle

Etelä-Suomen aluehallintovirastossa toteutettiin vuosien 2008- 2012 aikana alkoholiohjelman alueellista koordinaatiotyötä vuosittaisen THL/STM erillismäärärahan turvin. Sen avulla palkattiin vuosittain alkoholiohjelman aluekoordinaattori. Viime vuosina on toteutettu mallia, jossa Raittiustyölain 3§:n mukainen tehtävä on sisällytetty Peruspalvelut, oikeusturva- ja luvat vastualueelle, terveydenhuollon tulosityksikköön. (ESavi,2008.)

Valtiovarainministeriö on vuodesta 2013 lähtien antanut kullekin aluehallintovirastolle ja sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle kohdistuen terveyden edistämiseen ja alkoholiohjelman koordinointiin yhden henkilöstötyövuoden (htv:n) lisäyksen, jolla vakinaistettiin määräaikaisena aluekoordinaattorina palkattuna ollut henkilö jatkamaan ko. tehtävän hoitamista.

Virastossa on perustettu sekä uudelleen alkukesästä 2012 nimetty myös sisäinen ehkäisevän päihdetyöryhmä, johon kuuluu sosiaalihuollon-, terveydenhuollon-, ympäristöterveydenhuollon-, alkoholihallinnon sekä opetus- ja kulttuuritoimen vastualueen asiantuntijoita.

Alueellinen koordinaatio tarkoittaa päihdehaittojen ehkäisyä yhteistyössä aluehallintoviraston eri toimijoiden sekä kuntien ja järjestöjen kanssa.

Alueellisesta koordinaatiosta vastaava asiantuntija (aluekoordinaattori) ohjaa ja tukee raittiustyölain ja alkoholilain edellyttämällä tavalla hyvinvoinnin ja päihdehaittoja ehkäisevän työn toteutumista alueellaan. Työ painottuu kehittämistyöhön, informaatio- ja vuorovaikutusohjaukseen ja ennakoivaan valvontaan.

Informaatio- ja vuorovaikutusohjaus on luonteeltaan monisuuntaista. Tieto kulkee valtakunnan tasolta kentälle ja takaisin: kuntien, järjestöjen, THL:n, aluehallintovirastojen ja ministeriön välillä. Toimijoita verkostoidaan keskenään sekä etsitään yhteistyön paikkoja eri ohjelmien ja hankkeiden välillä

Alkoholiohjelmassa kumppanuussopimus on keskeinen ja konkreettinen väline lähestyä kuntia ja viedä tavoitteita eteenpäin. Kumppanuudesta on kehitetty systemaattinen ohjausinstrumentti valtakunnalliselle, alueelliselle sekä paikalliselle tasolle. Sen avulla voidaan seurata ohjelman tavoitteiden toteutumista. Näin kumppanuus ohjaa ja velvoittaa myös vahvemmin. (Fors ym., 2012.)

3 Ehkäisevä päihdetyö

Ehkäisevää päihdetyötä säätelevät pääasiassa raittiustyölaki (828/1982), raittiustyöasetus (822/76) ja päihdehuoltolaki (41/1986). Päihdetyötä osaltaan ohjaa myös alkoholilaki (1143/1994), sosiaalihuoltolaki (710/1982), kansanterveyslaki (66/1972), erikoissairaanhoidonlaki (1062/1989), Terveydenhuoltolaki (1326/2010) sekä lastensuojelulaki (683/1983). (Ehkäisy ja hoito, 2007.)

Ehkäisevä päihdetyö on määritelty toiminnaksi, jolla ehkäistään ja vähennetään päihteiden käyttöä ja siitä aiheutuvia haittoja vaikuttamalla päihteiden saatavuuteen ja hintoihin, päihteitä koskeviin tietoihin ja asenteisiin, päihteiden käyttötapoihin sekä päihteiden ongelmakäyttöä synnyttäviin olosuhteisiin ja sitä tukevaan kulttuuriin.

Päihteiksi luetaan alkoholi, huumeet ja tupakka. Lääkkeet, liuottimet ja muut aineet mielletään myös päihteiksi, jos niitä käytetään päihtymistarkoituksessa. Toiminnalliset riippuvuudet, kuten peliriippuvuus, ovat nykyään myös osa ehkäisevän päihdetyön kenttää.

Raittiustyöasetuksen (822/76, muutos 1804/2009) mukaan aluehallintoviraston tulee: 1) suunnitella, kehittää ja yhteen sovittaa toimialueellaan tehtävää raittiustyötä, muuta ehkäisevää päihdetyötä ja tupakointia vähentävää työtä; 2) avustaa kuntia raittiustyön, muun ehkäisevän päihdetyön ja tupakointia vähentävän työn neuvottelu- ja koulutustilaisuuksien järjestämisessä; sekä 3) toimia yhteistyössä eri viranomaisten ja yhteisöjen kanssa raittiustyön, muun ehkäisevän päihdetyön ja tupakointia vähentävän työn kehittämiseksi alueella.

Ehkäisevää päihdetyötä ei pidä nähdä vain tiedotuksena ja valistuksena, vaan paljon laajemmin hyvinvointia ja terveyttä edistävien toiminta- ja elinympäristöjen luomisena. Ehkäisevään päihdetyöhön sisältyvät yleiseen ehkäisyyn liittyvät tavoitteet ja toimintasisällöt ovat hyvin lähellä yleistä terveyden edistämistä. Sen sijaan siihen sisältyvä riskiehkäisy edellyttää jo päihdetyön erityisosaamista. (Ehkäisy ja hoito 2007.) Käytännön esimerkki riskiehkäisystä on alkoholinkäytön riskien arviointi mini-interventio menetelmällä (10 kysymystä) kunnan perusterveydenhuollossa, äitiys- ja lastenneuvoloissa sekä työterveyshuollossa.

Paikkakuntien päihdetilanne ja päihde-ehtoiset ongelmat vaihtelevat, joten työn kohdentamisen tarpeet voivat vaihdella suurestikin paikkakuntien ja alueiden välillä. Laadukas ehkäisevä päihdetyö edellyttää toiminnan ohjausta myös toimijajoukon laajuuden ja resurssien vähyyden takia.

Ehkäisevää päihdetyötä tekevät moniammatilliset ryhmät ovat lisääntyneet 1990-luvun puolivälistä alkaen voimakkaasti Suomessa. Niiden merkitys on kasvanut, kun vastuuta ehkäisevästä päihdetyöstä on tarkoituksellisesti siirretty paikallistasolle, joilta on odotettu uusia ja luovia, paikallisesti sovellettavia ratkaisuja. Tämän suuntaisen ehkäisevän sosiaali- ja terveystieteiden tavoitteena on ollut vahvistaa kansalaisten osallistumismahdollisuuksia ja työntää hyvinvointivaltion vastuuta kunnille, järjestöille ja paikallistasolle. Vaikka tämän suuntaisen kehitys on tuonut päätäntävaltaa ja painoarvoa paikallistason toimijoille ja moniammatillisille ryhmille, resursseja se ei ole taannut. Tästä syystä ehkäisevä päihdetyö on ollut tilanteessa, jossa sillä on paljon valtuuksia ja vastuuta, mutta vähän resursseja.

Ehkäisevässä päihdetyössä paikallinen moniammatillinen yhteistyö nähdään välttämättömänä työtapana. Moniammatillisella yhteistyöllä tarkoitetaan eri ammattikuntien rajat ylittävää yhteistoimintaa, jossa pyritään tietojen, taitojen ja kokemusten jakamisella jonkin yhteisen päämäärän saavuttamiseen. Moniammatillisen yhteistyön termiä käytetään sekä organisaation sisäisestä että organisaatioiden välisestä yhteistyöstä. Yleensä tällaiseen moniammatilliseen yhteistyöhön osallistuvat kunnalliset palvelusektorit, seurakunta ja poliisi. Laajemmin ymmärrettynä sektoreiden välinen moniammatillinen yhteistyö kattaa viranomaisten lisäksi elinkeinoelämän ja järjestö- ja vapaaehtoistyön, mikä on useissa valtakunnallisissa ja paikallisissa kuntien päihdeohjelmissa tavoitteena. (Moniammatilliset ryhmät ehkäisevän päihdetyön toteuttajina Helsingissä, 2004.)

Lakisääteisen raittiustyön/ ehkäisevän päihdetyön on kuitenkin oltava kunnan jonkin päätäntävaltaisen toimielimen vastuulla. Raittiustyön toimeenpanoon, raittiuden edistämiseen ja alkoholiolojen seuraamiseen kuuluvista tehtävistä huolehtii kunnan määräämä monijäseninen toimielin, joka huolehtii myös muissa laeissa säädetyistä raittiuslautakunnan tehtävistä. Toimielimen on toimittava yhteistyössä erityisesti kunnan terveys-, sosiaali- ja koulutoimen kanssa ja sen tehtävistä säädetään tarkemmin asetuksella. (Raittiustyölaki 828/1982,4§.)

Päihdehaitat eivät kuormita vain päihdetyön erityispalveluita, vaan koko kunnallista palvelujärjestelmää. Päihteiden kulutuksen kasvu näkyy lisääntyneinä sosiaalisina, terveydellisinä ja turvallisuuteen kohdistuvina haittoina.

Päihteet aiheuttavat yksilön ja hänen ympäristönsä lisäksi haittoja yhteiskunnalle. Yksinomaan alkoholinkäyttöön liittyvien haittakustannusten määrä kohosi vuonna 2010 1,3 miljardiin euroon. Näistä noin miljardi euroa tuli julkisen sektorin eli valtion ja kuntien maksettavaksi. Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpito kattoi julkisen sektorin alkoholihaittoihin liittyvistä kustannuksista lähes 40 prosenttia. (Jääskeläinen & Österberg, 2013.)

Päihdehaittojen kustannukset voidaan kääntää laskuun ainoastaan panostamalla laadukkaisiin päihdepalveluihin ja usean eri toimijan yhteistyönä tehtävään ehkäisyyn. Laadukkaalla päihdetyöllä vähennetään muiden palvelujen tarvetta ja saadaan aikaan säästöjä. (Ehkäisevä päihdetyö Suomessa, 2001)

3.1 Ehkäisevän päihdetyön kokonaisuus

Ehkäisevä päihdetyö on lakisääteistä toimintaa (mm. terveydenhuoltolaki, perustuslaki, raittiustyölaki, alkoholilaki sekä päihdehoitolaki). Valtion ja kuntien velvollisuus on luoda työlle riittävät rakenteet. Ehkäisevää päihdetyötä tekevät monet eri viranomaiset, järjestöt, yritykset ja yhteisöt. Ehkäisevä päihdetyö on myös jokaisen kansalaisen asia. Jokainen voi hankkia tietoa päihdeongelmista ja niiden ehkäisemisestä sekä virittää omassa ympäristössään keskus-

telua ja toimintaa. Ehkäisevä päihdetyö ei ole vain sosiaali- ja terveystalvvelujärjestelmän sisällä tapahtuvaa, vaan sen toteuttamisen ja vaikuttavuuden edellytykset luodaan koko yhteiskunnan tasolla. (Ehkäisevä päihdetyö peruspalveluissa, 2010.) Kuviossa 1 on kuvattu ehkäisevän päihdetyön vaikuttamiskohteita ja toteutustasoja. Työ kohdistuu yksilötasolta yhteiskunnan tasolle. Liitteessä 1 on kuvattu ehkäisevän päihdetyön kokonaisuus kunnassa tai yhteistoiminta-alueella. Ehkäisevä päihdetyö tarvitsee onnistuakseen resurssit, strategian ja johtamisen.

Tiedot, asenteet ja oikeudet	Suojaavat tekijät ja riskitekijät	Päihteet ja käyttötavat
	Y H T E I S K U N T A	
	P A I K A L L I S Y H T E I S Ö	
	L Ä H I S U H T E E T	
	Y K S I L Ö	

Kuvio 1: Ehkäisevän päihdetyön vaikuttamiskohteet ja toteutustasot. (Soikkeli & Warsell, 2013.)

Kunnan johto ja luottamushenkilöt vastaavat paikallisyhteisöissä tehtävästä päihdetyöstä huolehtimalla kunnan ehkäisevän päihdetyön resursseista ja rakenteista. On tärkeää tietää, kuka johtaa ehkäisevää päihdetyötä ja kenelle kuuluu ensisijainen vastuu sen järjestämisestä kunnassa. Johto vastaa strategian laadinnasta ja sen toteuttamisesta. Ilman selkeää johtamis- ja vastuujärjestelmää ehkäisevän päihdetyön valtuutus on häilyvä ja työn laatu kärsii. Tärkeää on myös oivaltaa, että ehkäisytyön onnistumista tukee laadukas tieto päihteiden käytöstä ja haitoista. Luottamushenkilöiden onkin hyvä kuulla paikallisia asiantuntijoita ja kansalaisia kunnan päihde-tilanteesta vähintään kerran vuodessa. (Ehkäisevä päihdetyö peruspalveluissa, 2010.)

Raittiustyön toimeenpanoon, raittiuden edistämiseen ja alkoholiolojen seuraamiseen kuuluvista tehtävistä huolehtii kunnan määräämä monijäseninen toimielin, joka huolehtii myös muissa laeissa säädetyistä raittiuslautakunnan tehtävistä. (Raittiustyölaki 828/1982.) Kunnat voivat perustaa monialaiseksi toimielimeksi joko erillisen päihdetyöryhmän. Työryhmän tehtäviä ovat muun muassa ehkäisevän ja korjaavan työn toteutumisen suunnittelu, seuranta ja arviointi. Lisäksi työryhmä vastaa useimmiten kunnan päihde- tai yhdistetyn mielenterveys- ja päihdestrategian laatimisesta. (Ehkäisy ja hoito, 2007; Ehkäisevä päihdetyö peruspalveluissa, 2010.)

Ehkäisevän päihdetyön edellytyksistä on huolehdittava niin, että asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa ja päihdeongelmia vähentää. Ehkäisevän päihdetyön laatukäsikirjassa suositellaan, että kunnassa ehkäisevää päihdetyötä koordinoivan työpanos on vähintään 0,3-0,5 henkilötyövuotta 20 000:ta asukasta kohti. Poliittisen tahdon lisäksi kysymys on myös resurssien käytön hyvästä suunnittelusta. Kunnassa tulee olla ehkäisevän päihdetyön suunnittelusta ja yhteistyöprosesseista vastaava monialainen työryhmä sekä koordinoinnista vastaava työntekijä, joka on työryhmän jäsen. Ehkäisevän päihdetyön erityisosaaminen tukee kunnassa tehtävää työtä. Ehkäisevää päihdetyötä koordinoivalle henkilölle tulee taata riittävän työajan lisäksi riittävät resurssit, kuten tilat, laitteet ja mahdollisuus kouluttautumiseen. (Soikkeli & Warsell, 2013.)

Ehkäisevän päihdetyön tulee kohdistua kaikkiin ikäryhmiin. *Yleinen ehkäisy* kohdistuu koko väestöön, eikä vain ongelmaryhmiin. Yleisen ehkäisyn piiriin kuuluu päihteiden käytön aloittamisen ehkäisemiseen pyrkivä raittiustyö, tilanneraittiuden (liikeneraittius) edistäminen sekä päihteiden käytön aloittamisen myöhentäminen. *Riskiehkäisyssä* kohderyhmä määritellään sellaisen riskin perusteella, jonka toteutuminen on todennäköistä. Riskiehkäisyä on puuttuminen sellaiseen päihteiden käyttöön, joka ennakoit haittoja, ongelmakäyttöä tai jopa riippuvuutta. Se on myös varhaista puuttumista myöhempää ongelmakäyttöä ennustettaviin riskitekijöihin yksilön tai ryhmän elämässä. (Soikkeli & Warsell, 2013.)

4 Selvitys

Tässä opinnäytetyössä on tarkasteltu **kuntien ehkäisevän päihdetyön tilaa ehkäisevän päihdetyön rakenneselvityksen** valossa. Vuonna 2013 - 2014 jokaisen aluehallintoviraston alueella on julkaistu ehkäisevän päihdetyön rakenteita kuvaava raportti, jossa on käytetty samaa rakennetta. Raportointipohja on luotu Itä-Suomen aluehallintovirastossa.

Raportin liitteenä mainitut suositukset on laadittu Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Alkoholiohjelman asiantuntijoiden ja aluehallintovirastojen alkoholiohjelman koordinoinnista vastaavien aluekoordinaattoreiden yhteistyönä.

Raittiustyölain kolmannen pykälän mukaan raittiustyön yleinen johto, ohjaus ja valvonta kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle ja sen alaisina aluehallintovirastoille.

Arvioinnin pohjana on käytetty keskeisiä kunnan ehkäisevän päihdetyön rakenteita (ks. esim. Soikkeli & Warsell, 2013). Kunnista selvitettiin onko niissä a) ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöä, b) moniammatillista päihdetyöryhmää, c) päihde- tai yhdistettyä päihde- ja mielenterveysstrategiaa (päivitetty vuoden 2009 jälkeen²).

Tiedot kerättiin Etelä-Suomen aluehallintoviraston ehkäisevän päihdetyön rakenteet 2013 - kyselyn vastauksista. Kysely lähetettiin ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöille niihin kuntiin,

²Strategian tulee olla päivitetty edellisellä valtuustokaudella.

joissa henkilö oli tiedossa. Muissa kunnissa kysely lähetettiin kuntien kirjaamoihin, joita pyydettiin välittämään viesti edelleen ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilölle tai ko. työstä vastaavalle toimijalle. Tämän lisäksi osalta kuntia tilannetta tarkenneltiin loppuvuodesta 2013 ja vielä vuoden vaihteessa 2014 puhelimitse tai sähköpostitse.

Useimmat vastaukset koskivat vain yhtä kuntaa, mutta osa yhdyshenkilöistä (seudulliset koordinaattorit) antoivat vastauksen myös useamman kunnan puolesta.

Vastauksia saatiin yhteensä 63 kunnasta. Vastaus jäi puuttumaan ainoastaan yhdestä kunnasta ja se on jätetty taulukossa tyhjäksi.

Tehtyyn tiedon keruuseen perustuva arviointi on toteutettu niin sanotulla liikennevalomallilla, jossa kunta saa vihreän, keltaisen tai punaisen merkinnän sen mukaan löytyykö kunnasta kyseistä rakennetta. Tällöin yksittäiselle arviointikohteelle (a, b, c) on annettu tilanteen mukaan seuraavat arviot:

Punainen: Ei toteudu. Esimerkiksi strategia on vanha, edelliseltä valtuustokaudelta.

Keltainen: Lähes toteutuu. Esimerkiksi strategia on lähiaikoina valmistumassa.

Vihreä: Kaikki edellä mainitut arviointikohteet toteutuvat kunnassa.

5 Selvityksen toteutus

Toimintaympäristön kuvaus

Etelä-Suomen aluehallintoviraston toimialue jakaantuu hallinnollisesti viiteen maakuntaan ja 12 seutukuntaan. Aluehallintoviraston toimialueella on 64 kuntaa, joista 24 on kaupunkeja. Etelä-Suomen yhteenlaskettu maapinta-ala on noin 30 000 km². Uusimaa on suurin Etelä-Suomen maakunnista niin kuntamäärän, väkiluvun kuin maapinta-alankin osalta. Kanta- ja Päijät-Häme sekä Kymenlaakso ja Etelä-Karjala ovat hyvin samankokoisia kuntien lukumäärän ja väestömäärän suhteen. Aluehallintoviraston toimialueen väkiluku oli 31.12.2012 tilastotietojen mukaan 2 258 631 asukasta.

Kuntaliitokset ovat muokanneet Etelä-Suomen toimintaympäristöä erityisesti 2000-luvulla. Etelä-Suomen toimialueen suurin kuntaliitos toteutettiin vuonna 2009, jolloin Anjalankoski, Kuusankoski, Valkeala, Jaala ja Elimäki yhdistyivät Kouvolaan. Tällä hetkellä Kouvola on väestömäärältään (87 296) Suomen 10:nneksi suurin kunta. Samana vuonna Hauho, Kalvola, Lammilampi, Renko ja Tuulos liittyivät Hämeenlinnaan. Viimeisin kuntaliitos toteutui vuoden 2013 alussa, kun Karjalohja ja Nummi-Pusula yhdistyivät Lohjan kaupungiksi.

Peruspalveluiden tuottamisen uudet toimintamuodot ovat yksi keino reagoida toimintaympäristön muutokseen. Kuntien yhdistymisellä tai yhteistyöllä on mahdollista turvata laadukkaat peruspalvelut ml. ehkäisevä työ myös jatkossa. Etelä-Suomessa perusterveydenhuollosta ja sosiaalipalveluista vastaavia kuntayhtymiä ovat: Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiiri (Eksote), Forssan seudun terveydenhuollon kuntayhtymä, Perusturvakuntayhtymä Karviainen, Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveysyhtymä, Riihimäen seudun terveyskeskuksen ky. Lisäksi Etelä-Suomen alueella toimivat peruspalvelukeskus Aava- ja Oiva-liikelaitokset. Muutokset koskevat myös hätäkeskusalueiden uudistusta. Etelä-Suomen hätäkeskustoiminnasta vastaavat Itä- ja Kaakkois-Suomen, Uudenmaan ja Varsinais-Suomen ja Hämeen hätäkeskusalueet. (Etelä-Suomen aluehallintoviraston peruspalveluiden arviointiraportti 2013, julkaisematon)

5.1 Etelä-Karjala

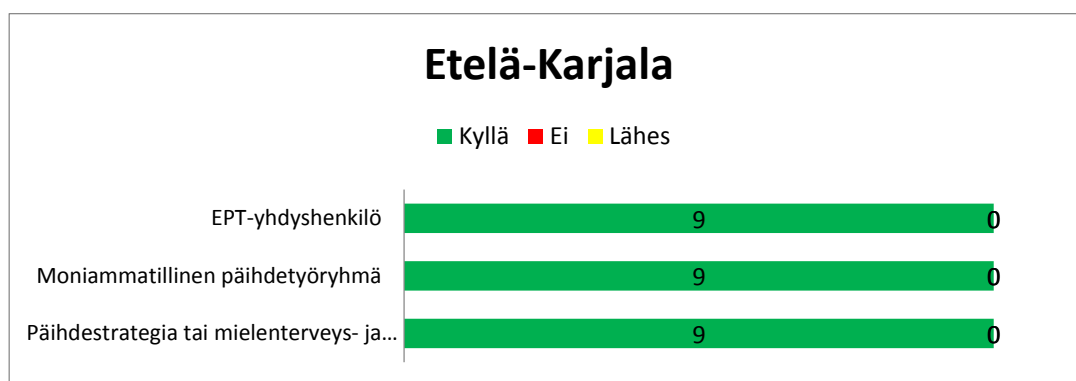
Etelä-Karjalan maakunta	Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö	Moniammatillinen päihdetyöryhmä tai vastaava	Päihdestrategia tai yhdistetty mielenterveys- ja päihdestrategia
Imatra	kyllä	kyllä	kyllä
Lappeenranta	kyllä	kyllä	kyllä
Lemi	kyllä	kyllä	kyllä
Luumäki	kyllä	kyllä	kyllä
Parikkala	kyllä	kyllä	kyllä
Rautjärvi	kyllä	kyllä	kyllä
Ruokolahti	kyllä	kyllä	kyllä
Savitaipale	kyllä	kyllä	kyllä
Taipalsaari	kyllä	kyllä	kyllä

Taulukko 1: Ehkäisevän päihdetyön rakenteiden olemassaolo eriteltyinä kunnittain Etelä-Karjalassa.

Etelä-Karjalasta vastaukset saatiin kaikista 9 kunnasta: Imatralta, Lappeenrannalta, Lemiltä, Luumäeltä, Parikkalalta, Rautjärveltä, Ruokolahdelta, Savitaipaleelta ja Taipalsaareltä. Maakunnassa on yhteensä 132 355 asukasta (2013). 2000-luvulla Etelä-Karjalassa on suoritettu kolme kuntien yhdistymistä. Saari ja Uukuniemi yhdistyivät Parikkalaan 2005, Joutseno liittyi Lappeenrantaan 2009, ja Ylämaa vuosi tämän jälkeen. Suomenniemi liitettiin Mikkelin kaupunkiin vuonna 2013. Kaikki Etelä-Karjalan kunnat kuuluvat Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiiriin (Eksote). Imatra on mukana Eksotessa erikoissairaanhoidon ja kehitysvammaisten eri-

tyishuollon osalta, mutta tuottaa perusterveydenhuollon ja sosiaalihuollon palvelut itse. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013.)

Kuvio 2: Etelä-Karjalan kunnat (N=9)

Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö on joko kunnallisena tai/ ja seudullisena nimetty kaikkiin Etelä-Karjalan kuntiin. Myös moniammatillinen päihdetyöryhmä toimii kaikissa kunnissa kunnan omana tai seudullisena. Päihde- tai mielenterveys- ja päihdestrategia on laadittu ja se on toiminnassa kaikissa kunnissa.

Etelä-Karjalan alueella Lappeenranta vastaa kaikkien EKSOTE- kuntien ehkäisevän päihdetyön koordinaatiosta, lukuun ottamatta Imatraa, joka hoitaa sen itsenäisesti. EKSOTE:n alueella on laadittu vuonna 2005 seudullinen Alkoholiohjelman mukainen ohjelma, jonka ehkäisevän päihdetyön osuutta päivitetään vuosittain (viimeksi v. 2012). Alueella toimii seudullinen yhteistyöryhmä. Alueen seudullinen ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö toimii kokopäiväisesti, ja hänen työnkuvansa on määritelty. Lappeenrannassa seudullisesta koordinaatiosta vastaava yhdyshenkilö on vastannut alueensa kaikkien kuntien näkökulmasta.

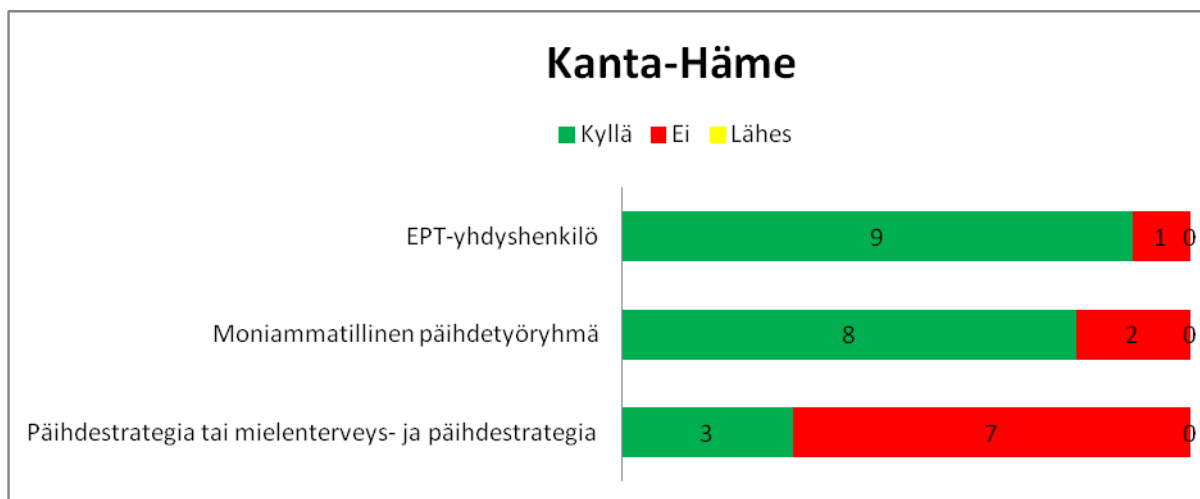
Imatralla työskentelee osa-aikainen ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö, jonka työaika on kyseiseen työhön varattu alle 10 %. Yhdyshenkilön työtehtävät on määritelty. Imatralla toimii raittiustyölain mukainen kunnan oma päihdetyöryhmä ja kuntaan on laadittu Imatran mielenterveys- ja päihdeohjelma 2011-2015, jossa ehkäisevän päihdetyön osuus on päivitetty 2011.

5.1 Kanta-Häme

Kanta-Häme kattaa 11 kuntaa: Forssa, Hattula, Hausjärvi, Humppila, Hämeenlinna, Janakkala, Jokioinen, Loppi, Riihimäki, Tammela ja Ypäjä. Alueella on yhteensä 175 472 asukasta (2013). Kanta-Hämeen kunnista vastaukset saatiin kymmenestä kunnasta. Sosiaalipalvelut on kunnissa järjestetty pääosin itsenäisesti, mutta yhteistyötä tehdään mm. sosiaalipäivystyksen ja erityishuollon osalta. Lähes puolet Kanta-Hämeen kunnista (Forssa, Humppila, Jokioinen, Tammela ja Ypäjä) kuuluvat Forssan seudun terveydenhuollon kuntayhtymään. Janakkala ja Hattula muodostavat perusterveydenhuollon yhteistoiminta-alueen, kun taas Hausjärvi, Loppi ja Riihimäki kuuluvat Riihimäen seudun terveyskeskuksen kuntayhtymään. Hämeenlinnan kaupunki järjestää sosiaali- ja terveyspalvelut itse. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013.)

Kanta-Hämeen maakunta	Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö	Moniammatillinen päihdetyöryhmä tai vastaava	Päihdestrategia tai yhdistetty mielenterveys- ja päihdestrategia
Forssa	kyllä	kyllä	ei
Hattula	kyllä	kyllä	kyllä
Hausjärvi	ei	ei	ei
Humppila	kyllä	kyllä	ei
Hämeenlinna	kyllä	kyllä	kyllä
Janakkala	kyllä	kyllä	kyllä
Jokioinen	kyllä	kyllä	ei
Loppi			
Riihimäki	kyllä	ei	ei
Tammela	kyllä	kyllä	ei
Ypäjä	kyllä	kyllä	ei

Taulukko 2: Ehkäisevän päihdetyön rakenteiden olemassaolo eriteltyinä kunnittain Kanta-Hämeessä.

Kuvio 3: Kanta-Hämeen kunnat (N=10, yhden kunnan vastaus puuttuu)

Kanta- Hämeessä ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö on nimetty miltei kaikkiin kuntiin, ainoastaan Hausjärven vastauksessa ilmoitetaan että yhdyshenkilöä ei ole nimetty. Vastausten mukaan moniammatilliset päihdetyöryhmät toimivat suurimmassa osassa alueen kuntia, osassa myös seudullisina. Yhdistetty- ja seudullinen päihde- ja mielenterveysstrategia on laadittu kolmeen kuntaan; Hämeenlinnaan, Hattulaan ja Janakkalaan.

Forssan seudun(Forssa, Jokioinen, Tammela, Ypäjä ja Humppila) yhteinen ehkäisevän päihdetyönsuunnitelma on vuodelta 2007 ja näin ollen arvioinnissa katsottiin, ettei näissä kunnissa ole ajantasaista päihdestrategiaa. Kokonaisuudessaan Kanta-Hämeen seitsemältä kunnalta puuttuu strategia.

Forssasta saadusta yhteisvastauksesta ilmenee että Forssalla, Jokioisella, Tammelalla, Ypäjällä ja Humppilalla on jokaisella omat ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöt. Humppilassa kyseinen toimija käyttää työhön työaika alle 10 %. Muilta kunnilta saadussa yhteisvastauksessa kyseistä lukua ei ollut ilmoitettu. Edellä mainittujen kuntien alueella toimii seudullinen moniammatillinen päihdetyöryhmä. Päihdestrategia sekä kuntien yhteinen Forssan seudun ehkäisevän päihdetyön suunnitelma on vuodelta 2007 ja näin ollen päivitystä kaipaava.

Hausjärven kunnassa ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöä ei ole, eikä kunnalla ole työryhmää tai päihdestrategiaa. Hausjärvellä ehkäisevä päihdetyö kuuluu moniammatillisen nuorisotyöryhmän toimenkuvaan.

Hämeen A-klinikkasäätiön alla työskentelee seudullinen kokopäiväinen yhdyshenkilö, joka vastaa Hämeenlinnan, Janakkalan ja Hattulan alueista. Hänen työtehtävänsä on määritelty, ja moniammatillinen päihdetyöryhmä toimii näiden kolmen kunnan yhteistyönä. Janakkalalla ja

Hattulalla on lisäksi omat kuntatason yhdyshenkilöt. Janakkalan alueella yhdyshenkilö toimii 10 % työpanoksella ja Hattulan kunnan toimija myös osa-aikaisesti(10-29%). Hämeenlinnalla, Janakkalalla ja Hattulalla on yhteinen mielenterveys- ja päihdetyön toimintaohjelma vuodelta 2012.

Riihimäellä toimii kunnan oma kokopäiväinen yhdyshenkilö, jonka työtehtävät on määritelty. Moniammatillista työryhmää ei ole. Yhdyshenkilö osallistuu muutoin kunnan muihin useisiin monialaisiin työryhmiin nuorten asioissa. Suurin haaste ehkäisevän päihdetyön toteuttamiseen mainittiin sen puuttuminen kunnan toimintastrategiasta sekä päihdetyöryhmän puuttuminen. Sote-haasteet ovat kunnassa niin ajankohtaisia, että asia jää vielä tällä hetkellä osittain muiden jalkoihin.

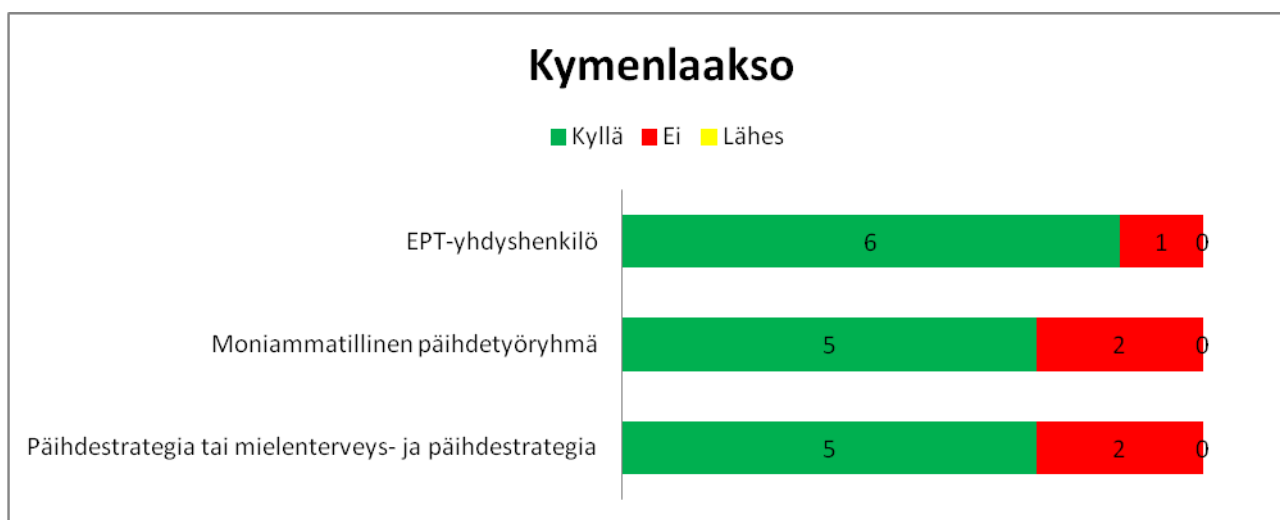
5.2 Kymenlaakso

Kymenlaakso koostuu seuraavista 7 kunnasta: Hamina, Iitti, Kotka, Kouvola, Miehikkälä, Pyhtää ja Virolahti, joista vastaukset saatiin kaikista kunnista. Alueella on asukkaita 181 421 (2013). Kymenlaakson 2000-luvun merkittävin kuntaliitos tapahtui Anjalankosken, Elimäen, Jaalan, Kouvolan, Kuusankosken ja Valkealan yhdistyessä uudeksi Kouvolaksi 2009. Iitin sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut tuotetaan Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän kautta lukuun ottamatta ympäristöterveydenhuoltoa ja sosiaali- ja kriisipäivystystä, jotka tulevat Kouvolasta. Miehikkälä ja Virolahti muodostavat Kaakon Kaksikon, jossa Miehikkälä toimii isäntäkuntana järjestäen sosiaali- ja terveystoimen palvelut molemmille kunnille. Kouvola, Kotka, Hamina ja Pyhtää järjestävät sosiaali- ja terveystoimen palvelunsa itse. Kouvola, Kotka, Hamina, Pyhtää, Miehikkälä ja Virolahti kuuluvat Kymenlaakson sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymään Careaan. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013.)

Kymenlaakson maakunta	Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö	Moniammatillinen päihdetyöryhmä tai vastaava	Päihdestrategia tai yhdistetty mielenterveys- ja päihdestategia
Hamina	kyllä	kyllä	kyllä
Iitti	kyllä	ei	kyllä
Kotka	kyllä	kyllä	kyllä
Kouvola	kyllä	kyllä	kyllä
Miehikkälä	kyllä	kyllä	ei
Pyhtää	ei	ei	kyllä

Virolahti kyllä kyllä ei

Taulukko 3: Ehkäisevän päihdetyön rakenteiden olemassaolo eriteltynä kunnittain Kymenlaak-
sossa.

Kuvio 4: Kymenlaakson kunnat (N=7)

Kymenlaaksossa ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö on nimetty kaikkiin muihin kuntiin paitsi Pyhtäälle. Moniammatilliset työryhmät toimivat yli puolessa Kymenlaakson kunnista. Myös suurimmassa osassa vastanneista kunnista on laadittu kunnan oma tai seudullinen päihde- ja mielenterveysstrategia.

Haminassa työskentelee kunnan oma ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö, joka käyttää toimintaan työajastaan alle 10 %. Vastaajan mukaan työ ei ole suunnitelmallista eikä organisoitua. Haminassa on kunnan oma moniammatillinen päihdetyöryhmä, ja ehkäisevän päihdetyön osuus seudullisessa mielenterveys- ja päihdestrategiassa on päivitetty vuonna 2013.

Kotkasta puhelimitse saadusta vastauksesta ilmenee, että kunnassa toimii kokopäiväinen ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö, moniammatillinen mielenterveys- ja päihdetyöryhmä (MIE-PÄ), sekä ajantasainen mielenterveys- ja päihdestrategia 2012 - 2015.

litissä toimii ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö. Lisäksi maakunnan toimijat; Lahti, Heinola ja peruspalvelukeskukset Aava ja Oiva maksavat sosiaalialan osaamiskeskus Versolle yhden työntekijän kulut joka toimii ehkäisevän päihdetyön seudullisena koordinaattorina koko maa-

kunnan alueella. Seudullinen Mielenveys- ja päihdestrategia on valmistunut Peruspalvelukeskus Aavan toimesta.

Pyhtäällä ei ole nimettyä ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöä eikä moniammatillista työryhmää. Seudullinen Mietippä-strategia on valmistunut vuonna 2013.

Kouvolassa työskentelee kunnan oma yhdyshenkilö 30-50 % työajalla, ja hänen työtehtävänsä on määritelty. Raittiustyölain mukaista päihdetyöryhmää Kouvolassa ei ole, mutta kunnassa toimii moniammatillinen ehkäisevän päihdetyön osaamistiimi. Kunnallinen päihdestrategia on vuodelta 2010. Kouvolassa on aloitettu syksyllä 2013 päihde- ja mielenveysohjelman laadinta osana kaupunkistrategiaa.

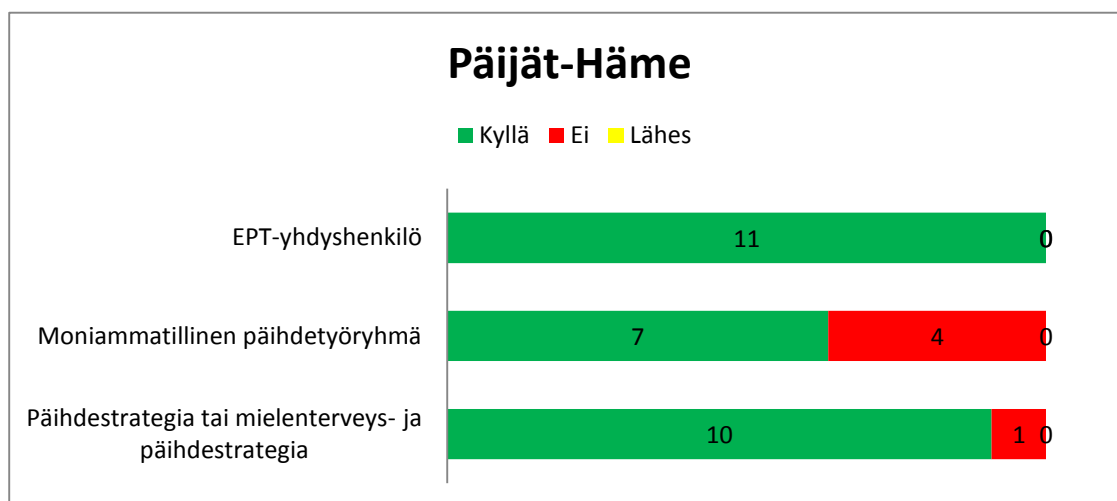
Miehikkälästä ja Virolahdelta saadun yhteisvastauksen mukaan kunnissa toimii ”isäntäkuntamallilla” yksi yhteinen yhdyshenkilö 10-29 % työpanoksella. Moniammatillinen työryhmä toimii seudullisena ja Miehkälän ja Virolahden yhteinen päihdestrategia *Oikeus turvalliseen elämään* on vuodelta 2007, ja näin ollen kaippa päivittämistä.

5.3 Päijät-Häme

Päijät-Häme kattaa 11 kuntaa: Asikkala, Hartola, Heinola, Hollola, Hämeenkoski, Kärkölä, Lahti, Nastola, Orimattila, Padasjoki ja Sysmä. Vastaukset saatiin jokaisesta kunnasta. Maakunnassa on yhteensä 202 548 asukasta (2013). Yhteistoiminta-alueen muodostavat keskenään Hollola, Asikkala, Kärkölä, Hämeenkoski ja Padasjoki Peruspalvelukeskus Oiva -liikelaitoksen kautta. Nastolan, Orimattilan, Hartolan ja Sysmän sosiaali- ja perusterveydenhuollon palvelut tuottavat Peruspalvelukeskus Aava -liikelaitos. Lahden sosiaali- ja terveystoimi vastaa terveyspalveluista, vanhusten palveluista ja kuntoutuksesta sekä hyvinvointipalveluista ja sosiaalisesta tuesta. Lahden ja Heinolan kaupungit vastaavat pääosin itse sosiaalihuollon palvelujen tuottamisesta. Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän toimialaan kuuluvat erikoissairaanhoido, sosiaali- ja perusterveydenhuolto sekä ympäristöterveydenhuolto. Kuntayhtymään kuuluvat kaikki Päijät-Hämeen kunnat, sekä kolme maakunnan ulkopuolista kuntaa (litti, Pukkila ja Myrskylä). (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013.)

Päijät-Hämeen maakunta	Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö	Moniammatillinen päihdetyöryhmä tai vastaava	Päihdestrategia tai yhdistetty mielen- ja päihdestrategia
Asikkala	kyllä	kyllä	kyllä
Hartola	kyllä	ei	kyllä
Heinola	kyllä	ei	ei
Hollola	kyllä	kyllä	kyllä
Hämeenkoski	kyllä	kyllä	kyllä
Kärkölä	kyllä	kyllä	kyllä
Lahti	kyllä	kyllä	kyllä
Nastola	kyllä	kyllä	kyllä
Orimattila	kyllä	ei	kyllä
Padasjoki	kyllä	kyllä	kyllä
Sysmä	kyllä	ei	kyllä

Taulukko 4: Ehkäisevän päihdetyön rakenteiden olemassaolo eriteltyinä kunnittain Päijät- Hämeessä.

Kuvio 5: Päijät-Hämeen kunnat (N=11)

Päijät-Hämeen kaikkiin kuntiin on nimetty ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö, joko kunnallisena ja/tai seudullisena. Moniammatilliset päihdetyöryhmät toimivat muissa Päijät-Hämeen kunnissa paitsi Hartolassa, Heinolassa, Orimattilassa ja Sysmässä. Suurimpaan osaan kuntia on laadittu yhteinen, seudullinen päihde- ja mielenterveysstrategia. Annetuista vastauksista ilmeni että Päijät-Hämeen kunnista strategia puuttuu ainoastaan Heinolan kunnasta.

Päijät-Hämeen alueella on toiminut ehkäisevän päihdetyön seutukoordinaattori sosiaalialan osaamiskeskus Verson alaisuudessa vuodesta 2011 lähtien. Seutukoordinaatio kattaa Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän mukaan kaikki maakunnan kunnat, sekä Myrskylän, Pukkilan ja Iitin. Seutukoordinaation alla, Peruspalvelukeskus Aavan alueella, toimii neljä aluekoordinaattoria, Oivan puolella yksi sekä Heinolassa ja Lahdessa omansa.

Peruspalvelukeskus Oivan kuntien eli Hollolan, Hämeenkosken, Kärkölan, Asikkalan ja Padasjoen alueen päihdetyön yhdyshenkilö toimii alle 10 % työajalla, ja kyseisen henkilön työtehtävät on määritelty. Moniammatillinen päihdetyöryhmä toimii seututasoisesti, ja alueella toimii myös ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön alueverkosto. Seudulliseen päihdestrategiaan on valmistunut ehkäisevän päihdetyön päivitys vuonna 2013.

Sysmän ja Hartolan alueilla toimii yksi yhteinen kuntia palveleva yhdyshenkilö 10-29 % työpanoksella. Koordinaattorin työtehtävät on määritelty, mutta moniammatillista työryhmää ei ole. Seudullinen päihdestrategia on laadittu vuonna 2013.

Heinolassa toimii alle 10 % työpanoksella kunnan oma yhdyshenkilö. Moniammatillista työryhmää tai päihdestrategiaa kunnassa ei ole.

Lahdessa kunnan oma yhdyshenkilö työskentelee 10- 29 % panostuksella. Yhdyshenkilön työtehtävät on määritelty, ja moniammatillinen työryhmä toimii kunnan sisäisenä. Päihdestrategia on tehty vuonna 2007, ja sen toimenpiteitä on seurattu ja arvioitu vuonna 2012.

Orimattilalta ja Uudenmaan maakuntaan kuuluvilta Myrskylältä ja Pukkilalta saadusta yhteisvastauksesta ilmenee, että kunnilla on yhteinen seudullinen ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö, joka käyttää ehkäisevään päihdetyöhön 10 % työajastaan. Työtehtävät on yhdyshenkilölle määritelty. Alueilla toimii sekä kunnallinen että seudullinen moniammatillinen päihdetyöryhmä. Kunnat ovat osa Peruspalvelukeskus Aavaa, jonka seudullinen päihde- ja mielenterveysstrategia on laadittu vuonna 2012.

5.4 Uusimaa

Uusimaa kattaa 26 kuntaa, ja siellä asuu 1 566 835 asukasta. Vastaukset saatiin kaikista kunnista. Uudenmaan alueella on 2000-luvulla tapahtunut useita yhdistymisiä. Sammatti liittyi Lohjaan jo 2009, ja 2013 uuden Lohjan kunnan muodostivat Lohja, Nummi-Pusula ja Karjalohja. Tammisaari, Karjaa ja Pohja liittyivät 2009 yhteen muodostaen Raaseporin, ja samana vuonna Lounais-Sipoo liitettiin Helsinkiin. Pernaja, Liljendal ja Ruotsinpyhtää liitettiin Loviisaan 2010.

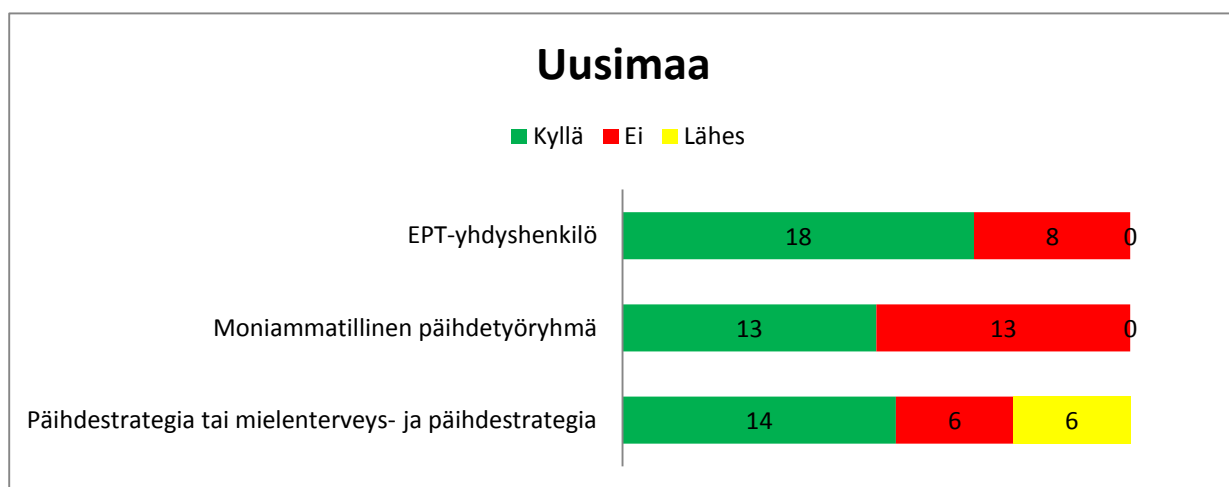
Helsinki, Espoo, Vantaa, Kauniainen, Kirkkonummi, Hyvinkää, Nurmijärvi, Järvenpää, Tuusula, Kerava, Sipoo, Askola, Porvoo, Hanko, Raasepori, Lohja, Siuntio ja Inkoo järjestävät itse perustason sosiaali- ja terveystalvet. Mäntsälän ja Pornaisen sosiaali- ja terveystalvet tuottaa Mustijoen perusturva. Peruskuntayhtymä Karviainen tuottaa vastaavat talvet Vihdille ja Karkkilalle, ja Loviisa ja Lapinjärvi muodostavat yhteistoiminta-alueen.

Pukkila ja Myrskylä kuuluvat Päijät-Hämeen Sosiaali- ja terveysyhtymään. Muut 24 Uudenmaan kuntaa kuuluvat Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiriin HUS:iin. Tässä sairaanhoitopiirissä erikoissairaanhoito jakautuu viiteen osaan: Hyvinkään, Lohjan, Länsi-Uudemaan, Porvoon ja HYKS:n sairaanhoitoalueiksi. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013.)

Uudenmaan maakunta	Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö	Moniammatillinen päihdetyöryhmä tai vastaava	Päihdestrategia tai yhdistetty mielenterveys- ja päihdestategia
Askola	kyllä	ei	kyllä
Espoo	kyllä	kyllä	kyllä
Hanko	ei	ei	ei
Helsinki	kyllä	kyllä	kyllä
Hyvinkää	kyllä	kyllä	kyllä
Inkoo	ei	ei	kyllä
Järvenpää	kyllä	kyllä	valmistumassa
Karkkila	ei	kyllä	kyllä
Kauniainen	kyllä	kyllä	kyllä
Kerava	kyllä	kyllä	ei
Kirkkonummi	kyllä	kyllä	kyllä
Lapinjärvi	kyllä	ei	valmistumassa
Lohja	kyllä	ei	valmistumassa
Loviisa	ei	ei	valmistumassa
Myrskylä	kyllä	kyllä	kyllä

Mäntsälä	kyllä	ei	valmistumassa
Nurmijärvi	kyllä	kyllä	ei
Pornainen	kyllä	ei	valmistumassa
Porvoo	kyllä	kyllä	kyllä
Pukkila	kyllä	kyllä	kyllä
Raasepori	ei	ei	ei
Sipoo	ei	ei	ei
Siuntio	ei	ei	ei
Tuusula	kyllä	ei	kyllä
Vantaa	kyllä	ei	kyllä
Vihti	ei	kyllä	kyllä

Taulukko 5: Ehkäisevän päihdetyön rakenteiden olemassaolo eriteltyinä kunnittain Uudella- maalla.

Kuvio 6: Uudenmaan kunnat (N=26)

Uudellamaalla ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö on nimetty suurimpaan osaan alueen kuntia. Uudellamaalla moniammatilliset päihdetyöryhmät toimivat puolella osassa alueen kuntia. Ajantasaisia päihde- tai mielenterveys- ja päihdestrategioita on laadittu 14 kuntaan ja kuudessa Uudenmaan kunnassa strategiaa ei ole. Kuuden kunnan (Järvenpää, Lapinjärvi, Lohja, Loviisa, Mäntsälä ja Pornainen) vastauksissa ilmoitettiin että strategia on valmistumassa (v. 2013).

Askolassa toimii ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö. Moniammatillista työryhmää kunnassa ei ole, mutta päihdestrategia on valmistunut vuonna 2012 ja sen päivittäminen on aloitettu. Espoossa työskentelee kaupungin oma yhdyshenkilö, jonka työtehtävät on määritelty. Työaika ehkäisevään päihdetyöhön on varattu kolmannes kokonaistyöajasta. Moniammatillisia ehkäisevän päihdetyön työryhmiä alueella ei ole, mutta ehkäisevä päihdetyön kysymyksiä käsitellään kunnan päihdeasiain neuvottelukunnassa. Ehkäisevä päihdetyön strategia on integroitu Espoon kaupungin mielenterveys- ja päihdeohjelmaan 2007-2015, ja ehkäisevän päihdetyön päivitys on valmistumassa vuoden 2013 aikana.

Hangossa ei kyselyn keräyshetkellä ollut ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöä, työryhmiä tai strategiaa.

Helsingissä toimii kunnan oma kokopäiväinen yhdyshenkilö, jonka työtehtävät on määritelty. Ehkäisevän päihdetyön moniammatillinen työryhmä on toiminnassa sekä kunta- että seututasolla. Helsingin päihdestrategia on vuodelta 2012, ja siihen on tehty ehkäisevän päihdetyön päivitys vuonna 2013.

Hyvinkäällä toimii kokopäiväinen kuntatason yhdyshenkilö, jonka työtehtävät on määritelty. Moniammatillinen päihdetyöryhmä on kuntatasolla toiminnassa, ja Ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön ohjelman 2010-2015 ehkäisevän päihdetyön osuus on päivitetty vuonna 2013.

Inkoossa ei ollut ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöä, eikä moniammatillista työryhmää. Inkoon kunnallinen Päihdehoitoketju 2013-strategia, jossa ehkäisevä päihdetyö on mukana, on laadittu vuonna 2013.

Järvenpäässä toimii kunnallinen yhdyshenkilö 10 % työpanoksella. Yhdyshenkilön työtehtävät on määritelty, ja alueella toimii kunnallinen moniammatillinen päihdetyöryhmä. Päihdestrategia vuodelta 2009 on parhaillaan päivityksessä, ja strategian ehkäisevän päihdetyön osuus on päivitetty vuonna 2013.

Karkkilassa ja Vihdissä (Karviainen) ei toimi ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöä, mutta ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilön toimi on määritelty palvelutasosuunnitelmassa perustettavaksi vuonna 2015. Karviaisen ja Lohjan alueen mielenterveys- ja päihdesuunnitelma ovat alueellisia eli ne on laadittu yhteistyössä alueen erikoissairaanhoidon kanssa. Päihdestrategia ja sen ehkäisevän päihdetyön osuus on laadittu vuonna 2013.

Kauniaisissa kunnan oma yhdyshenkilö työskentelee alle 10 % työpanoksella ja hänen tehtäviään ei ole määritelty. Moniammatillinen päihdetyöryhmä toimii seututasolla Helsingin, Vantaan ja Espoon kanssa. Kauniaisissa on ehkäisevän päihdetyön strategia 2008-2015 sekä mielenterveystyön kokonaissuunnitelma 2008-2015.

Keravalla on kunnan oma yhdyshenkilö, ja toimintaan on varattu työaikaa alle 10 %. Yhdyshenkilön työtehtäviä ei ole määritelty, ja ehkäisevään päihdetyöhön liittyvä toiminta on vastaajan mukaan lähinnä tiedon välittämistä esimerkiksi terveys- tai sosiaalitoimelle. Moniammatillinen työryhmä toimii Keravalla seututasolla Kuuma-seudun kuntien kanssa. Kunnan päihdestrategia on viimeksi tarkistettu vuonna 2003 ja näin ollen kaipaa päivittämistä. Kirkkonummella toimii kunnan oma ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö (10 % työajalla) ja moniammatillinen työryhmä toimii seututasolla. Mielenterveys- ja päihdestrategia on vuodelta 2013.

Lapinjärvellä kunnan yhdyshenkilölle on varattu ehkäisevän päihdetyön koordinointiin 10 % työajasta. Työtehtäviä ei ole määritelty. Moniammatillisia päihdetyöryhmiä ei ole. Ehkäisevä päihdetyö kuuluu useiden muiden työryhmien toimintaan. Seudullinen päihdestrategia ja ehkäisevän päihdetyön osuus ovat parhaillaan päivityksessä.

Lohjan yhdyshenkilö toimii kokopäiväisesti, mutta työtehtävät ovat määrittelemättä. Moniammatillisia ehkäisevän päihdetyön ryhmiä ei ole. Ehkäisevä päihdetyö on osana monialaisia yhteistyöverkostoja. Kunnan oma päihdestrategia on vuodelta 2001. Sen päivitys on parhaillaan käynnissä, mutta vastaajan ilmoittamana strategia painottunee korjaavaan työhön.

Loviisassa ei toimi ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöä eikä moniammatillisia työryhmiä. Ehkäisevä päihdetyö kuuluu osana nuorten ohjaus ja palveluverkostoja. Kunnan oma päihdestrategia on valmistumassa vuonna 2013.

Myrskylältä, Pukkilalta sekä Päijät-Hämeeseen kuuluvalta Orimattilalta saatiin yhteinen vastaus kuntien yhdyshenkilöltä. Näillä kunnilla on omat aluekoordinaattorinsa, jotka käyttävät ehkäisevään päihdetyöhön 10-29 % työajastaan. Työtehtävät on koordinaattoreille määritelty, ja sekä kunnallinen että seudullinen moniammatillinen työryhmä on alueilla toiminnassa. Kunnat ovat osa Peruspalvelukeskus Aavaa, jonka seudullinen päihde- ja mielenterveysstrategia on valmistunut vuonna 2013.

Mäntsälältä ja Pornaisilta saadun yhteisvastauksen mukaan kunnissa työskentelee omat yhdyshenkilöt 10-29 % työpanoksella. Kyseisten henkilöiden työtehtäviä ei ole määritelty, eikä kunnissa ole toiminnassa moniammatillisia työryhmiä. Päihde- ja mielenterveystyön kehittämissuunnitelmat on laadittu vuonna 2009, ja ne tullaan päivittämään vuonna 2013.

Nurmijärven seudullinen yhdyshenkilö työskentelee kokoaikaisesti, ja henkilön työtehtävät on määritelty. Ehkäisevän päihdetyön työryhmiä toimii sekä alueen että seudun tasolla. Päihdestrategiaa Nurmijärvellä ei ole.

Raaseporilla, Sipoollla ja Siuntiolla ei ole yhdyshenkilöitä, työryhmiä tai strategioita. Sipoossa ehkäisevä päihdetyö on osana päihde- ja mielenterveystiimin työtä. Siuntiossa aloitti 2.9.2013 projektikoordinaattori Kaste-rahoituksella, ja hänen tehtävänä on kehittää kuntaan päihde- ja mielenterveyspalveluja.

Tuusulassa on kunnan oma yhdyshenkilö, jonka työpanoksesta 10-29 % on varattu ehkäisevään päihdetyöhön. Yhdyshenkilön työtehtäviä ei ole määritelty eikä ehkäisevän päihdetyön työryhmiä ole toiminnassa. Tuusulan päihdestrategia on vuodelta 2008, ja ehkäisevän päihdetyön osuus on päivitetty 2013.

6 Yhteenveto

Ehkäisevän päihdetyön kehittämisessä ja ohjauksessa on keskitytty viime vuosina tarkastelemaan erityisesti alkoholihaittoja ehkäisevien toimintarakenteiden olemassa oloa alueellisella ja paikallisella tasolla.

Tässä selvityksessä kartoitin osana omaa perustehtävääni Etelä-Suomen aluehallintoviraston toimialueen alkoholiohjelman aluekoordinaatiosta ja toimeenpanosta vastaavana aluekoordinaattorina muun muassa raittiustyölain (828/1982) mukaisiin velvoitteisiin vastaamista, sekä ehkäisevän päihdetyön tilaa kunnissa, kyselyyn valikoitujen rakenteiden valossa.

Vastauksia saatiin yhteensä 63 kunnasta. Vastaus jäi puuttumaan ainoastaan yhdestä kunnasta ja se on jätetty taulukosta pois.

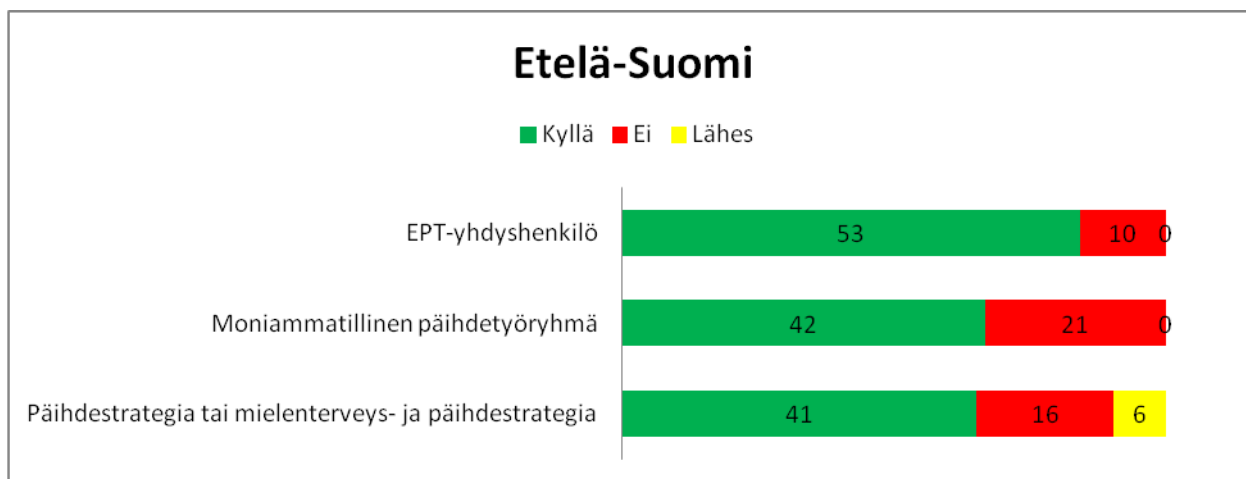
Tehtyyn tiedon keruuseen perustuva arviointi on toteutettu niin sanotulla liikennevalomallilla, jossa kunta saa vihreän, keltaisen tai punaisen merkinnän sen mukaan löytyykö kunnasta kyseistä rakennetta. Tällöin yksittäiselle arviointikohteelle (a, b, c) on annettu tilanteen mukaan seuraavat arviot:

Punainen: Ei toteudu. Esimerkiksi strategia on vanha, edelliseltä valtuustokaudelta.

Keltainen: Lähes toteutuu. Esimerkiksi strategia on lähiaikoina valmistumassa.

Vihreä: Kaikki edellä mainitut arviointikohteet toteutuvat kunnassa.

Rakenteet eivät takaa yksin laadukasta ehkäisevää työtä, vaan niiden lisäksi tarvitaan aktiivisia toimijoita toteuttamaan omassa perustyössään ja roolissaan niitä toimia, jotka ehkäisevät päihdehaittoja.

Kuvio 7: Etelä-Suomen kunnat (N=63, yhden kunnan vastaus puuttuu)

Etelä-Suomen aluehallintoviraston toimialueen kyselyyn vastanneista kunnista ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö oli nimetty 83 % (53/64) kuntia. 16 % (10/64) vastanneista kunnista ei EPT-yhdyshenkilöä löydy. Suuressa osassa kuntia yhdyshenkilö toimii muun työn ohessa osajajajaisena ja käyttää ehkäisevään päihdetyöhön alle 10 % työajastaan. Näin erityisesti seudullisesti / ylikunnallisesti ehkäisevää päihdetyötä koordinoivien kohdalla.

Moniammatilliset päihdetyöryhmät toimivat 66 %:ssa (42/64) Etelä-Suomen aluehallintoviraston toimialueen kunnista. Useassa kunnassa moniammatillinen päihdetyöryhmä on usean kunnan yhteinen. Päihdestrategia ja yhdistetty päihde- ja mielenterveysstrategia on laadittu 64 %:ssa (41/64) ja strategia on valmistumassa 9 %:ssa (N=6/64) Etelä-Suomen kunnista. 25 %:ssa (16/64) alueen kunnista ei löydy päihde- tai yhdistettyä päihde- ja mielenterveysstrategiaa.

Etelä-Suomen ehkäisevän päihdetyön tilaa voisi kuvata vaihtelevaksi; kuntiin nimettyjä yhdyshenkilöitä toimii suurimmassa osassa kuntia, mutta työhön käytettävä aika vaihtelee suuresti. Ilahduttavaa kehitystä on nähtävissä mm. siitä, että ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöt saavat usean kunnan alueella vertaistukea ja yhteistyötä seudullisen yhteistyön myötä, niin työryhmätasolla kuin strategioiden toimeenpanossakin.

Kokonaisuudessaan voidaan todeta, että rakenteissa tapahtuvat muutokset kuten kunta- ja palvelurakennemuutos sekä toimijoiden hajanaisuus ja tiedonkulun puutteellisuus toimijoiden välillä on väistämättä hidastanut myös pysyvien ehkäisevän päihdetyön rakenteiden kehittymistä ja pitkäjänteistä työtä.

Selvitys on julkaistu Etelä-Suomen aluehallintoviraston julkaisuja - sarjassa (Ehkäisevän päihdetyön rakenteet Etelä-Suomen aluehallintoviraston toimialueen kunnissa 33/2014) ja se toimii jatkossa tärkeänä työkaluna ja ohjausinstrumenttina Etelä-Suomen aluehallintoviraston alueen kuntien ehkäisevän päihdetyön ohjaustyössä. Ohjaustyötä toteuttavat aluekoordinaattori sekä aluehallintoviraston sisäinen ehkäisevän päihdetyön ryhmä, jonka puheenjohtajana aluekoordinaattori toimii.

Lähteet

[Alkoholilaki](#) (1143/1994).

Ehkäisy ja hoito (2007). [Ehkäisy ja hoito -opas. Laadukkaan päihdetyön kokonaisuus](#). Tukiaineisto. Stakes: Helsinki.

[Ehkäisevän päihdetyön laatukriteerit](#). 2006. Työryhmämuistio25.1.2006. Stakesin työpapereita 3/2006. Helsinki.

[Ehkäisevä päihdetyö peruspalveluissa. Opas kunnan ehkäisevään päihdetyöhön](#). (2010). Alkoholiohjelman 2008–2011 julkaisuja.

Holder, Harold (1998) Alcohol and the Community: A Systems Approach to Prevention. Cambridge: Cambridge University Press.

Fors, Raija - Heimala, Heli - Kejonen, Anne - Pitkänen, Marika - Strand, Teija - Tamminen, Irmeli & Tenkanen, Tuomas (2012). [Yhteisiä ponnisteluja alkoholihaittojen ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi. Alkoholiohjelman työsuunnitelma vuosille 2012–2015](#). Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen raportteja 73/2012. Tampere, Suomen yliopistopaino.

Holmila, Marja - Warpenius, Katariina - Warsell, Leena - Kesänen, Minna & Tamminen, Irmeli (2009). [Paikallinen alkoholipolitiikka Pakka-hankkeen loppuraportti](#). THL. Raportti 5/2009. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Etelä-Suomen aluehallintovirasto (2012). [Peruspalvelut Etelä-Suomen alueella 2011](#). Etelä-Suomen aluehallintoviraston julkaisuja 18/2012. Hämeenlinna.

Jokinen, Heikki (toim.) (2006). [Laatutähtä tavoittelemassa. Ehkäisevän päihdetyön laatukriteerit](#). STAKES julkaisuja. Helsinki.

Jääskeläinen, Marke & Österberg, Esa (2013) Alkoholien aiheuttamat haittakustannukset Suomessa vuonna 2010. Alkoholien ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle. THL - julkaisuja. Tampere, Suomen yliopistopaino

Karlsson, Thomas - Kotovirta, Elina - Tigerstedt, Christoffer & Warpenius, Katariina (toim.) (2013). [Alkoholi Suomessa, kulutus, haitat ja politiikkatoimet](#). Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen raportteja 13/2013.

Kiijärvi-Pihkala, Marja (2010). [Alkoholiohjelman alueellinen koordinaatio paikallisen työn tukena. Alkoholiohjelman 2008–2011 väliarviointi](#). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Avauksia 14. Helsinki: Yliopistopaino.

[Kuntalaki](#) (365/1995).

Määttä, Mirja (2004). Moniammatilliset ryhmät ehkäisevän päihdetyön toteuttajina Helsingissä. Helsingin kaupungin tilastokeskus, tutkimuskatsauksia 2004/4.

Partanen, Airi – Moring, Juha – Nordling, Esa – Bergman, Viveca (2010). [Kansallinen mielen-terveys- ja päihdesuunnitelma 2009–2015. Suunnitelmasta toimeenpanoon](#). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Avauksia 16. Helsinki: Yliopistopaino.

[Perustuslaki](#) (731/1999).

[Päihdehuoltolaki](#) (41/1986).

[Raittiustyölaki](#) (828/1982).

Soikkeli, Markku & Warsell, Leena (toim.) (2013). Laatu-tähteä kiertämässä. Ehkäisevän päihdetyön laatukäsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print-Suomen Yliopistopaino.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2004). Alkoholiohjelma 2004-2007. Yhteistyön lähtökohdat 2004. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja, 2004:7

Sosiaali- ja terveysministeriö (2013). Selvityshenkilöryhmän ehdotukset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteet uudistamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:7. Helsinki.

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=6511574&name=DLFE-26005.pdf

Strand, Teija (2011). [Ehkäisevä päihdetyö Suomessa 2011. Missä mennään, minne haluamme?](#) Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen raportteja 37/2011. Helsinki.

Tamminen, Irmeli (2012). [Pakka-toimintamallin toteutus ja hyvät käytännöt.](#)

[Terveydenhuoltolaki](#) (1326/2010).

Valtioneuvoston kanslia (2011). [Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma.](#) 22.6.2011

Warpenius, Katariina (2002.) Kuka ottaisi vastuun? Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöverkoston perustamisen arviointi. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES, raportteja 270. Gummerus kirjapaino Oy.

Muut lähteet

Heimala, Heli. Aluekoordinaattori. Etelä-Suomen aluehallintovirasto, Peruspalvelut, oikeusturva ja luvat - vastuualue, Hyvinvointi- ja peruspalvelut-yksikkö. Alkoholiohjelman toimintasuunnitelma Etelä-Suomen aluehallintovirastossa. Kirje (PU593B), 3.4.2013.

Liitteet

Liite 1 Ehkäisevän päihdetyön rakenteet Etelä-Suomen aluehallintoviraston toimialueen kunnissa – selvitys

Liite 2 Etelä-Suomen aluehallintoviraston selvitys Heli Heimalan opinnäytetyötä varten

Aluehallintovirasto
Regionförvaltningsverket

EHKÄISEVÄN PÄIHDETYÖN RAKENTEET ETELÄ-SUOMEN ALUEHALLINTOVIKASTON TOI- MIALUEEN KUNNISSA

PERUSPALVELUT, OIKEUSTURVA JA LUVAT

-vastuualue

33/2014 Etelä-Suomen aluehallintoviraston julkaisuja

Publikationer från Regionförvaltningsverket i Södra Finland

Julkaisija / Utgivare

Etelä-Suomen aluehallintovirasto Re-
gionförvaltningsverket i Södra Finland

ISBN 978-952-5890-58-7 (PDF)

ISSN 1798-8314 (PDF)

Juvenes Print, Tampere 2014

KUVAILEHTI

Etelä-Suomen aluehallintoviraston julkaisu 33/2014

Tekijät Etelä-Suomen aluehallintovirasto Peruspalvelut, oikeusturva ja luvat – vastuualue Heli Heimala, aluekoordinaattori		Julkaisuaika Maaliskuu 2014	
		Toimeksiantaja(t) Etelä-Suomen aluehallintovirasto	
		Toimielimen asettamispäivä -	
Julkaisun nimi Ehkäisevän päihdetyön rakenteet Etelä-Suomen aluehallintoviraston toimialueen kunnissa			
Tiivistelmä <p>Ehkäisevä päihdetyö on lakisääteistä toimintaa (mm. terveydenhuoltolaki, perustuslaki, raittiustyölaki, alkoholilaki sekä päihdehuoltolaki). Valtion ja kuntien velvollisuus on luoda työlle riittävät rakenteet. Ehkäisevää päihdetyötä tekevät monet eri viranomaiset, järjestöt, yritykset ja yhteisöt. Ehkäisevä päihdetyö on myös jokaisen kansalaisen asia.</p> <p>Tässä raportissa tarkastellaan Etelä-Suomen alueen kuntien ehkäisevän päihdetyön rakenteita, eli sitä missä määrin kunnista löytyy ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöitä ja moniammatillisia työryhmiä sekä ajantasaisia päihde- tai mielenterveys- ja päihdestrategioita. Kartoitus liittyy raittiustyölain mukaiseen aluehallintovirastojen tehtävään, jossa aluehallintovirastoille on määritelty ehkäisevän päihdetyön yleinen johto, ohjaus, seuranta ja valvonta alueellaan. Raportissa esitetyt tulokset kuvaavat Etelä-Suomen kuntien rakenteita näiden kolmen mittarin osalta joulukuussa 2013.</p> <p>Yleisesti tässä raportissa kunta toimii tarkasteluyksikkönä, sisältäen yhteistoiminta-alueet ja kuntayhtymät. Kyselyyn saatiin vastauksia 63/64 kunnasta. Saatujen tulosten pohjalta sekä kansallisiin suosituksiin nojaten raportissa annetaan kunnille ja yhteistoiminta-alueille suosituksia ehkäisevän päihdetyön toteuttamiseen ja vahvistamiseen. Tavoitteena on ehkäisevän päihdetyön rakenteiden osalta tehdä näkyväksi kehittämisen mahdollisuuksia eri alueilla. Raportin antamaa tietoa toivotaan käsiteltävän kunnissa. Erityisesti liitteenä olevia ehkäisevän päihdetyön suosituksia on hyvä peilata kunnan ehkäisevän päihdetyön nykytilaan ja siltä pohjalta laatia kehittämistoimia.</p> <p>Yhteenveto ehkäisevän päihdetyön rakenteista Etelä-Suomessa: Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö toimii joko kunnallisena tai seudullisena/ ylikunnallisena 83 %:ssa (53/64) Etelä-Suomen aluehallintoviraston toimialueen kunnista. Vastausten perusteella joka toisessa kunnassa kunnallisesti ja seudullisesti toimivien yhdyshenkilöiden tehtäväkuva on määritelty. Kolmasosassa vastanneista kunnista tehtäväkuvaa ei ole määritelty. Erityisen merkillepantavaa on, että jos seudullinen yhdyshenkilö ei toimi kokopäiväisesti, hänellä on ehkäisevään päihdetyöhön hyvin vähän käytettävissä olevaa työaikaa.</p> <p>Moniammatillisia työryhmiä toimii 66 %:ssa (42/64) kunnista. Suuressa osassa kuntia työryhmä on usean kunnan yhteinen. Päihdestrategia ja yhdistetty päihde- ja mielenterveysstrategia on laadittu 64 %:ssa (41/64) kunnista. Strategia on valmis-tumassa 9 %:ssa (6/64) kunnista. 25 %:ssa (16/64) alueen kunnista ei ole ajantasaista päihde- tai yhdistettyä päihde- ja mielenterveysstrategiaa. Tulosten pohjalta Etelä-Suomen aluehallintoviraston toimialueen ehkäisevän päihdetyön tilaa voisi kuvata vaihtelevaksi. Suurimmassa osassa kuntien vastauksista ilmoitetaan että kolme ehkäisevän päihdetyön rakennetta (yhdyshenkilö, päihdetyöryhmä ja ajantasainen strategia) toimivat suositusten mukaisesti. Kuitenkin työhön käytettävä aika on usein hyvin vähäinen. Ilahduttavaa on, että ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöt saavat monen kunnan alueella vertaistukea seudullisen / ylikunnallisen yhteistyön myötä, niin työryhmätasolla kuin strategian toimeenpanossakin.</p>			
Asiasanat Ehkäisevä päihdetyö, Ehkäisevän päihdetyön suositukset			
ISSN (painettu) -	ISBN (painettu) -	ISSN (verkkojulkaisu) 1798-8314	ISBN (verkkojulkaisu) 978-952-5890-58-7
Kokonaissivumäärä 32		Kieli Suomi	Hinta -
Julkaisija Etelä-Suomen aluehallintovirasto		PAINO -	

Sammanställd av Regionförvaltningsverket i Södra Finland Ansvarsområdet för basservicen, rättsskyddet och tillstånden Heli Heimala, regionkoordinator	Utgivningsdatum Mars 2014		
	Uppdragsgivare Regionförvaltningsverket i Södra Finland		
	Datum för tillsättandet av organet -		
Publikationens titel Strukturer i förebyggande missbrukarvård i kommunerna på verksamhetsområdet för Regionförvaltningsverket i Södra Finland			
Referat Alkoholförebyggande arbete är lagstadgad verksamhet (bl.a. hälsovårdslagen, grundlagen, lagen om missbrukarvård, alkohollagen och lagen om missbrukarvård). Det är statens och kommunernas skyldighet att bygga tillräckliga strukturer för arbete. Olika myndigheter, organisationer, företag och samfund håller på med alkoholförebyggande arbete. Alkoholförebyggande arbete är också varje medborgares sak. Som en del av helheten i det alkoholförebyggande arbetet har man i denna rapport granskat det alkoholförebyggande arbetets strukturer d.v.s. i den mån kommunerna har a) kontaktperson för alkoholförebyggande arbete och b) yrkesövergripande arbetsgrupper samt c) rusmedels- eller mentalvårds- och rusmedelsstrategier som är tidsenliga. Kartläggningen anknyter till regionförvaltningsverkets uppgift enligt lagen om missbrukarvård i vilken det den allmänna ledningen, styrningen, uppföljningen och övervakningen på dess område har definierats. De resultat som presenteras i rapporten beskriver förutnämnda strukturer i Södra Finlands kommuner gällande dessa tre mätare för december 2013. I denna rapport fungerar kommunen på ett allmänt plan som granskningsenhet, innehållande samarbetsområden och samkommuner. Man fick svar på enkäten av 63/64 kommuner. På basis av de resultat som erhöles och nationella rekommendationer, ges i rapporten kommunerna och samarbetsområden rekommendationer i förverkligandet och bekräftandet av alkoholförebyggande arbete. Man hoppas att den information denna rapport innehåller, behandlas i kommunerna. Särskilt bilagan, rekommendationer för alkoholförebyggande arbete, är bra att använda när kommunen ser på nuläget i dess alkoholförebyggande arbete och att på basis av den utarbeta utvecklingsåtgärder. Sammanfattning av strukturerna i det alkoholförebyggande arbetet i Södra Finland: kontaktpersonen för det alkoholförebyggande arbetet fungerar endera som kommunal eller regional/tvärregional i 83 % (53/64) i kommunerna inom verksamhetsområdet för Regionförvaltningsverket i Södra Finland. På basis av svaren har uppgiftsbeskrivning för de kontaktpersoner som arbetar kommunalt och regionalt har definierats i varannan kommun. Uppgiftsbeskrivningen är inte definierad i en tredjedel av de kommuner som svarat. Det är särskilt noterbart att om den regionala kontaktpersonen inte arbetar på heltid, har han/hon mycket litet arbetstid till förfogande för alkoholförebyggande arbete. I 66 % av kommunerna (42/64) finns branschövergripande arbetsgrupper. I en stor del av kommunerna, är arbetsgruppen ofta gemensam för kommunen. Rusmedelsstrategin – och den kombinerade rusmedels- och mentalvårdsstrategin finns i 64 % (41/64) och strategin är på väg att bli klar i 9 % (6/64) av kommunerna. I 25 % (16/64) av kommunerna i området finns ingen tidsenligt nykterhets- eller kombinerat nykterhets- och mentalvårdsstrategi. På basis av resultaten skulle situationen för det alkoholförebyggande arbetet på verksamhetsområdet för Regionförvaltningsverket i Södra Finland kunna beskrivas som fluktuerande. I största delen av kommunernas svar meddelas att tre strukturer i det alkoholförebyggande arbetet fungerar enligt rekommendationerna (kontaktperson, missbruksarbetsgrupp och tidsenlig strategi). Den tid som finns att använda till arbetet är ändå ofta knapp. Det är glädjande att kontaktpersonerna för missbrukarvård får referensgruppsstöd på många av kommunens områden i och med det regionala / tvärkommunala samarbetet såväl på arbetsgruppsnivå som i strategins verkställande.			
Ämnesord Alkoholförebyggande arbete, rekommendationer för alkoholförebyggande arbete			
ISSN (tryckt) -	ISBN (tryckt) -	ISSN (webbpublikation) 1798-8314	ISBN (webbpublikation) 978-952-5890-58-7
Sidoantal 32	Språk finska	Pris -	
Utgivare Regionförvaltningsverket i Södra Finland	Tryckeri -		

Sisällysluettelo

1.	JOHDANTO	5
2.	EHKÄISEVÄN PÄIHDETYÖN KOKONAISUUS	6
3.	EHKÄISEVÄN PÄIHDETYÖN RAKENTEET ETELÄ-SUOMEN KUNNISSA	7
3.1.	Etelä-Karjala.....	8
3.2.	Kanta-Häme.....	9
3.3.	Kymenlaakso.....	11
3.4.	Päijät-Häme.....	13
3.5.	Uusimaa.....	14
4.	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	18
5.	SUOSITUKSET KUNNILLE EHKÄISEVÄÄN PÄIHDETYÖHÖN	19
5.1.	Ehkäisevä työ toiminnan lähtökohdaksi.....	19
5.2.	Päihdeasiat poliittiseen käsittelyyn vuosittain.....	20
5.3.	Ehkäisevän päihdetyön johtamisesta ja työn- ja vastuunjaosta on sovittava.....	20
5.4.	Päihdehaittojen ehkäisy sisältyy kunnan strategioihin.....	21
5.5.	Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö kunnassa tai yhteistoiminta-alueilla.....	21
5.6.	Ehkäisevän päihdetyön kohdistuu kaikkiin ikäryhmiin.....	22
5.7.	Ehkäisevä päihdetyö on laaja-alaista, koordinoitua ja verkostoitunutta.....	22
5.8.	Monialainen päihdetyöryhmä kunnassa tai yhteistoiminta-alueilla.....	22
5.9.	Vastuullinen alkoholipolitiikka.....	23
6.	EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ KUULUU MEILLE KAIKILLE	23
	LÄHTEET	26
	LIITE 1	28
	LIITE 2	30
	LIITE 3	31
	LIITE 4	32

1. JOHDANTO

Ehkäisevä päihdetyö on toimintaa, jonka tavoitteena on edistää terveyttä, turvallisuutta ja hyvinvointia sekä toteuttaa ja edistää perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista päihteisiin liittyvissä kysymyksissä (Ehkäisevän päihdetyön laatukriteerit, 2006). Ehkäisevän päihdetyön tavoitteena on vähentää päihteiden kysyntää, saata- vuutta ja tarjontaa eri kohderyhmissä vaikuttavaksi todettuja työmenetelmiä hyödyntäen. Parhaimmillaan työl- lä edistetään päihteettömiä elintapoja, vähennetään päihdehaittoja, lisätään päihdeymmärrystä sekä edistetään päihdeongelmista kärsivien kansalaisten oikeuksia. (Ehkäisevä päihdetyö peruspalveluissa, 2010.)

Päihdetyö jakautuu ehkäisevään ja korjaavaan työhön. Näiden molempien yhteiseksi rajapinnaksi muodostuu riskiehkäisyn alue, jonka lähtökohtana on riskien tunnistaminen. Ehkäisevä päihdetyö muodostuu riittävän laajasta hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tuntemuksesta sekä päihdetyön ja sen erityisalueiden erityistun- temuksesta. Työntekijöiden tulee tuntea myös eri työmenetelmien ja toteutustapojen vaikuttavuus. (Soikkeli & Warsell, 2013.)

Ehkäisevän päihdetyön tilaa Suomessa tarkasteltiin viimeksi vuonna 2011. Selvityksessä kartoitettiin raittius- työlain velvoitteisiin vastaamista, ehkäisevän päihdetyön moniammatillisen työryhmän ja yhdyshenkilöver- koston toimintaa, seudullisen yhteistyön toteutumista, hyvinvointiin ja terveyden edistämiseen liittyviä stra- tegioita sekä ehkäisevän päihdetyön onnistumisen edellytyksiä ja esteitä kunnissa ja yhteistoiminta-alueilla. Selvitykseen vastanneista kunnista noin puolessa ja yhteistoiminta-alueista vajaan puolessa toimi ehkäise- vän päihdetyön moniammatillinen työryhmä. Ehkäisevää päihdetyön ryhmiin kuuluivat vastausten perusteella useimmiten sosiaali-, terveys-, nuoriso-, opetus- ja vapaa-aikatoimen sekä poliisin ja seurakunnan edustajat. Suurimmassa osassa alueita toimi osa-aikainen ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö, joka oli usein kuntakoh- tainen. Ehkäisevän päihdetyön onnistumisen edellytyksissä korostui monialaisen yhteistyön ja työn arvosta- misen merkitys. Esteiksi mainittiin usein resurssien puute, niin ajan, rahan kuin henkilöstönkin osalta sekä ehkäisevän työn kohtaama kielteinen asenneilmapiiri. (Strand, 2011.)

Myös aluehallintovirastojen toteuttamassa peruspalveluiden arvioinnissa vuonna 2011 ehkäisevä päihdetyö oli yhtenä tarkastelukohtena. Arvioinnin mukaan Etelä-Suomen raittiusyöläin mukaisista velvoitteista vas- tasivat useimmiten perusturva- tai sosiaali- ja terveyslautakunnat. Vastanneissa kunnissa oli kattava ehkäise- vän päihdetyön yhdyshenkilöverkosto, mutta tehtävänkuvan määrittelyssä oli puutteita. Usean kunnan vasta- uksesta kävi ilmi, ettei alueella toiminut virallisesti nimettyä moniammatillista päihdetyöryhmää. Yli puolet Etelä-Suomen aluehallintoviraston toimialueen vastanneista kunnista oli tuolloin laatimassa / suunnittelemassa päihdestrategiaa ja/tai ehkäisevä päihdetyö näkyi kuntien muissa strategioissa /suunnitelmissa. (Etelä-Suomen aluehallintovirasto, 2012.)

Tässä raportissa tarkastellaan Etelä-Suomen alueen ehkäisevän päihdetyön tilannetta yhdyshenkilöiden, mo- niammatillisten työryhmien sekä päihde- tai mielenterveys- ja päihdestrategioiden osalta kunnittain. Raportis- sa kunta toimii tarkasteluyksikkönä, sisältäen yhteistoiminta-alueet ja kuntayhtymät. Ehkäisevän päihdetyön rakenteiden tarkastelu on osa aluehallintovirastojen raittiusyöläin mukaista tehtävää sekä Alkoholiohjelman toimintasuunnitelmaa 2012 - 2015, joka on laadittu yhteistyössä aluehallintovirastojen ja Terveiden ja hy- vinvoinnin laitoksen (THL) kanssa. Raportissa esitetyt tulokset kuvaavat Etelä-Suomen kuntien tilannetta syyskaudella 2013, sekä vuodenvaihteessa 2014. Raportissa annetaan kunnille ja yhteistoiminta-alueille suosi- tuksia ehkäisevän päihdetyön toteuttamiseen ja kehittämiseen. Liitteessä 1 on kuvattu ehkäisevän päihdetyön rakenteiden kokonaisuutta kunnassa tai yhteistoiminta-alueella.

2. EHKÄISVÄPÄIHDETYÖN KOKONAISUUS

Ehkäisevä päihdetyö on lakisäateistä toimintaa (mm. terveydenhuoltolaki, perustuslaki, raittiustyölaki, al-ko-holilaki sekä päihdehoitolaki). Valtion ja kuntien velvollisuus on luoda työille riittävät rakenteet. Ehkäisevää päihde-työtä tekevät monet eri viranomaiset, järjestöt, yritykset ja yhteisöt. Ehkäisevä päihdetyö on myös jokaisen kansalaisen asia. Jokainen voi hankkia tietoa päihdeongelmista ja niiden ehkäisemisestä sekä vi-rittää omassa ym-päristössään keskustelua ja toimintaa. Ehkäisevä päihdetyö ei ole vain sosiaali- ja terveystalvelujär- jestelmän sisällä tapahtuvaa, vaan sen toteuttamisen ja vaikuttavuuden edellytykset luodaan koko yhteiskunnan tasolla. (Ehkäisevä päihdetyö peruspalveluissa, 2010.) Kuviossa 1 on kuvattu ehkäisevän päihdetyön vaikutta- miskohteita ja toteutus- tasoja. Työ kohdistuu yksilötasolta yhteiskunnan tasolle. Liitteessä 1 on kuvattu ehkäise- vän päihdetyön kokonai- suus kunnassa tai yhteistoiminta-alueella. Ehkäisevä päihdetyö tarvitsee onnistuakseen resurssit, strategian ja joh- tamisen.

Tiedot, asenteet ja oikeudet	Suojaavat tekijät ja riskitekijät	Päihteet ja käyttötavat
	Y H T E I S K U N T A	
	P A I K A L L I S Y H T E I S Ö	
	L Ä H I S U H T E E T	
	Y K S I L Ö	

Kuvio 1. Ehkäisevän päihdetyön vaikuttamiskohteet ja toteutustasot. (Soikkeli & Warsell, 2013.)

Kunnan johto ja luottamushenkilöt vastaavat paikallisyhteisöissä tehtävästä päihdetyöstä huolehtimalla kun- nan ehkäisevän päihdetyön resurssista ja rakenteista. On tärkeää tietää, kuka johtaa ehkäisevää päihdetyötä ja kenel- le kuuluu ensisijainen vastuu sen järjestämisestä kunnassa. Johto vastaa strategian laadinnasta ja sen toteuttami- sesta. Ilman selkeää johtamis- ja vastuujärjestelmää ehkäisevän päihdetyön valtuutus on häilyvä ja työn laatu kär- sii. Tärkeää on myös oivaltaa, että ehkäisytyön onnistumista tukee laadukas tieto päihteiden käytöstä ja haitoista. Luottamushenkilöiden onkin hyvä kuulla paikallisia asiantuntijoita ja kansalaisia kunnan päihdetilanteesta vä- hintään kerran vuodessa. (Ehkäisevä päihdetyö peruspalveluissa, 2010.)

Raittiustyön toimeenpanoon, raittiuden edistämiseen ja alkoholiolojen seuraamiseen kuuluvista tehtävistä huolehtii kunnan määräämä monijäseninen toimielin, joka huolehtii myös muissa laeissa säädettyistä raittius- lauta- kunnan tehtävistä. (Raittiustyölaki 828/1982.) Kunnat voivat perustaa monialaiseksi toimielimeksi joko erillisen päihdetyöryhmän. Työryhmän tehtäviä ovat muun muassa ehkäisevän ja korjaavan työn toteutumisen suunnittelu, seuranta ja arviointi. Lisäksi työryhmä vastaa useimmiten kunnan päihde- tai yhdistetyn mielenter- veys- ja päihde- strategian laatimisesta. (Ehkäisy ja hoito, 2007; Ehkäisevä päihdetyö peruspalveluissa, 2010.)

Ehkäisevän päihdetyön edellytyksistä on huolehdittava niin, että asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa ja päih- deongelmia vähentää. Ehkäisevän päihdetyön laatukäsikirjassa suositellaan, että kunnassa ehkäisevää päihde- työtä koordinoivan työpanos on vähintään 0,3–0,5 henkilötyövuotta 20 000:ta asukasta kohti. Poliittisen tahdon lisäksi kysymys on myös resurssien käytön hyvästä suunnittelusta. Kunnassa tulee olla ehkäisevän päihdetyön suunnitte- lusta ja yhteistyöprosesseista vastaava monialainen työryhmä sekä koordinoinnista vastaava työnte-

kijä, joka on työryhmän jäsen. Ehkäisevän päihdetyön erityisosaaminen tukee kunnassa tehtävää työtä. Ehkäisevää päihdetyötä koordinoivalle henkilölle tulee taata riittävän työajan lisäksi riittävät resurssit, kuten tilat, laitteet ja mahdollisuus kouluttautumiseen. (Soikkeli & Warsell, 2013.)

Ehkäisevän päihdetyön tulee kohdistua kaikkiin ikäryhmiin. Yleinen ehkäisy kohdistuu koko väestöön, eikä vain ongelmaryhmiin. Yleisen ehkäisyn piiriin kuuluu päihteiden käytön aloittamisen ehkäisemiseen pyrkivä raittiustyö, tilanneraittiuden (liikeneraittius) edistäminen sekä päihteiden käytön aloittamisen myöhentäminen. Riskiehkäisyssä kohderyhmä määritellään sellaisen riskin perusteella, jonka toteutuminen on todennäköistä. Riskiehkäisyä on puuttuminen sellaiseen päihteiden käyttöön, joka ennakoi haittoja, ongelmakäyttöä tai jopa riippuvuutta. Se on myös varhaista puuttumista myöhempää ongelmakäyttöä ennustettaviin riskitekijöihin yksilön tai ryhmän elämässä. (Soikkeli & Warsell, 2013.)

Ehkäisevän päihdetyön rakenteita on valtiiovallan taholta vahvistettu mm. Alkoholiohjelman muodossa. Alkoholiohjelma on nimi yhteistyölle, jota tehdään alkoholihaittojen vähentämiseksi. Alkoholiohjelman strateginen vastuu on sosiaali- ja terveysministeriöllä (STM) ja operatiivinen vastuu Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella (THL). Alkoholiohjelma perustuu alueellisen koordinaation malliin ja kumppanuusrakenteeseen. Alueellinen koordinaatio tarkoittaa päihdehaittojen ehkäisyä yhteistyössä aluehallintovirastojen (AVI) eri vastuualueiden sekä kuntien, järjestöjen ja eri toimijoiden kanssa. Ohjelman toimeenpanosta ja koordinoinnista vastaavat tahtoillaan myös Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira, Työterveyslaitos (TTL) sekä Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry. Alkoholiohjelman kumppanuus tarkoittaa puolestaan yhteistä sitoutumista päihdehaittojen ehkäisyyn. (Fors ym., 2012.)

Ehkäisevän päihdetyön onnistumisen edellytyksiä kuntien ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöiden mielestä ovat: toimiva yhteistyö, tutut yhteistyötahot ja yhteydenpitokanavat, yhteisesti jaettu visio, pieni alue, työn koordinointi, monialainen yhteistyö, erilaiset päihdetyöryhmät, työn arvostus päättävällä tasolla ja ehkäisevän päihdetyön näkyminen strategioissa. Onnistumisen esteiksi puolestaan mainitaan monialaisen yhteistyön ja koordinaation puuttuminen, resurssien puute, ehkäisevän työn kohtaama kielteinen asenneilmapiiri sekä jatkuvat organisaatiomuutokset. (Strand, 2011.)

3. EHKÄISEVÄN PÄIHDETYÖN RAKENTEET ETELÄ- SUOMEN KUNNISSA

Osana ehkäisevän päihdetyön kokonaisuutta on tässä raportissa tarkasteltu **kuntien ehkäisevän päihdetyön rakenteita**. Raittiustyölain kolmannen pykälän mukaan raittiustyön yleinen johto, ohjaus ja valvonta kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle ja aluehallintovirastoille. Tarkastelu kuuluu täten osaksi aluehallintovirastojen päihdehaittojen ehkäisyä, ohjausta ja valvontaa.

Arvioinnin pohjana on käytetty keskeisiä kunnan ehkäisevän päihdetyön rakenteita (ks. esim. Soikkeli & Warsell, 2013). Kunnista selvitettiin onko niissä a) ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöä, b) moniammatillista päihdetyöryhmää, c) päihde- tai yhdistettyä päihde- ja mielenterveysstrategiaa (päivitetty vuoden 2009 jälkeen). Edellä mainittuihin teemoihin liittyen mukana oli myös tarkentavia kysymyksiä, sekä avokysymyksiä mm. ehkäisevän päihdetyön haasteista, joita on raportoitu julkaisun yhteenvedo ja johtopäätökset lukuun. Tiedot kerättiin Etelä-Suomen aluehallintoviraston ehkäisevän päihdetyön rakenteet 2013 – kyselyn vastauksista. Kysely lähetettiin ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöille niihin kuntiin, joissa henkilö oli tiedossa. Muissa kunnissa kysely lähetettiin kuntien kirjaamoihin, joita pyydettiin välittämään viesti edelleen ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilölle tai ko. työstä vastaavalle toimijalle. Tämän lisäksi osalta kuntia tilannetta tarkenneltiin

loppuvuodesta 2013 ja vielä vuoden vaihteessa 2014 puhelimitse tai sähköpostitse.

Useimmat vastaukset koskivat vain yhtä kuntaa, mutta osa yhdyshenkilöistä (seudulliset koordinaattorit) antoivat vastauksen myös useamman kunnan puolesta.

Vastauksia saatiin yhteensä 63 kunnasta. Vastaus jäi puuttumaan ainoastaan yhdestä kunnasta ja se on jätetty taulukossa tyhjäksi.

Tehtyyn tiedon keruuseen perustuva arviointi on toteutettu niin sanotulla liikennevalomallilla, jossa kunta saa vihreän, keltaisen tai punaisen merkinnän sen mukaan löytyykö kunnasta kyseistä rakennetta. Tällöin yksittäiselle arviointikohteelle (a, b, c) on annettu tilanteen mukaan seuraavat arviot:

- Punainen: Ei toteudu. Esimerkiksi strategia on vanha, edelliseltä valtuustokaudelta.
- Keltainen: Lähes toteutuu. Esimerkiksi strategia on lähiaikoina valmistumassa. Vihreä: Kaikki edellä mainitut arviointikohteet toteutuvat kunnassa.

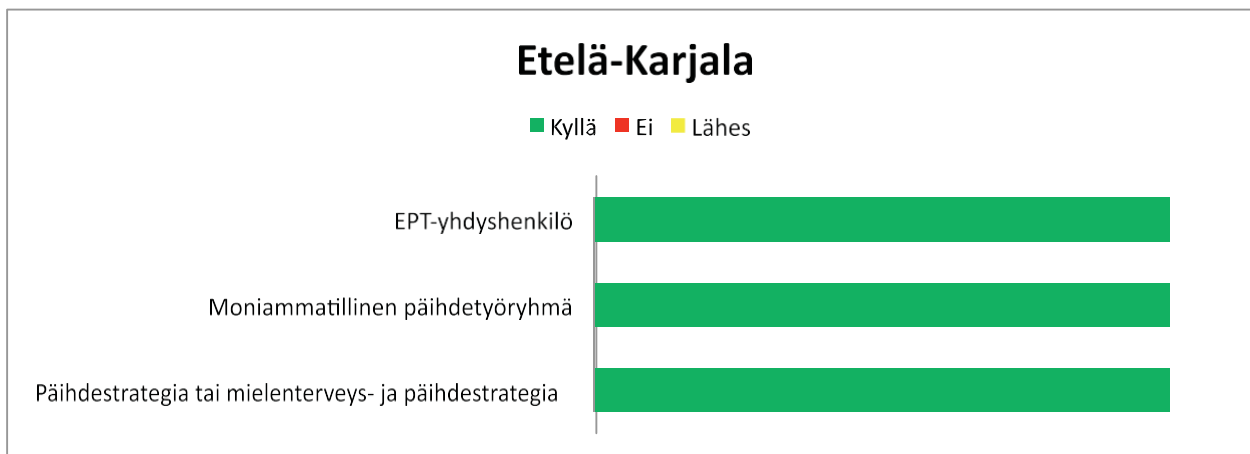
Yksistään rakenteet eivät takaa laadukasta ehkäisevää työtä, vaan rakenteiden lisäksi tarvitaan aktiivisia toimijoita toteuttamaan omassa perustyössään ja roolissaan niitä toimia, jotka ehkäisevät päihdehaittoja. Raportin lopussa on yhteenveto (luku 5), jossa kerrotaan mitä on laadukas ehkäisevän päihdetyön kokonaisuus ja eri toimijoiden roolit.

3.1. Etelä-Karjala

Etelä-Karjalasta vastaukset saatiin kaikista 9 kunnasta: Imatralla, Lappeenrannalla, Lemillä, Luumäellä, Parikkalalla, Rautjärveltä, Ruokolahdelta, Savitaipaleelta ja Taipalsaareltä. Maakunnassa on yhteensä 132 355 asukasta (2013). 2000-luvulla Etelä-Karjalassa on suoritettu kolme kuntien yhdistymistä. Saari ja Uukuniemi yhdistyivät Parikkalaan 2005, Joutseno liittyi Lappeenrantaan 2009, ja Ylämaa vuosi tämän jälkeen. Suommenniemi liitettiin Mikkelin kaupunkiin vuonna 2013. Kaikki Etelä-Karjalan kunnat kuuluvat Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiiriin (Eksote). Imatra on mukana Eksotessa erikoissairaanhoidon ja kehitysvammaisten erityishuollon osalta, mutta tuottaa perusterveydenhuollon ja sosiaalihuollon palvelut itse. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013.)

Taulukko 1. Ehkäisevän päihdetyön rakenteiden olemassaolo eriteltynä kunnittain Etelä-Karjalassa.

Etelä-Karjalan maakunta	Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö	Moniammatillinen päihdetyöryhmä tai vastaava	Päihdestrategia tai yhdistetty mielenterveys- ja päihdestrategia
Imatra	kyllä	kyllä	kyllä
Lappeenranta	kyllä	kyllä	kyllä
Lemi	kyllä	kyllä	kyllä
Luumäki	kyllä	kyllä	kyllä
Parikkala	kyllä	kyllä	kyllä
Rautjärvi	kyllä	kyllä	kyllä
Ruokolahti	kyllä	kyllä	kyllä
Savitaipale	kyllä	kyllä	kyllä
Taipalsaari	kyllä	kyllä	kyllä

Kuvio 2. Etelä-Karjalan kunnat (N=9)

Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö on joko kunnallisena tai/ ja seudullisena nimetty kaikkiin Etelä-Karjalan kuntiin. Myös moniammatillinen päihdetyöryhmä toimii kaikissa kunnissa kunnan omana tai seudullisena. Päihde- tai mielenterveys- ja päihdestrategia on laadittu ja se on toiminnassa kaikissa kunnissa.

Etelä-Karjalan alueella Lappeenranta vastaa kaikkien EKSOTE- kuntien ehkäisevän päihdetyön koordinaatiosta, lukuun ottamatta Imatrankuntaa, joka hoitaa sen itsenäisesti. EKSOTEn alueella on laadittu vuonna 2005 seudullinen Alkoholiohjelman mukainen ohjelma, jonka ehkäisevän päihdetyön osuutta päivitetään vuosittain (viimeksi v. 2012). Alueella toimii seudullinen yhteistyöryhmä. Alueen seudullinen ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö toimii kokopäiväisesti, ja hänen työnkuvansa on määritelty. Lappeenrannassa seudullisesta koordinaatiosta vastaava yhdyshenkilö on vastannut alueensa kaikkien kuntien näkökulmasta.

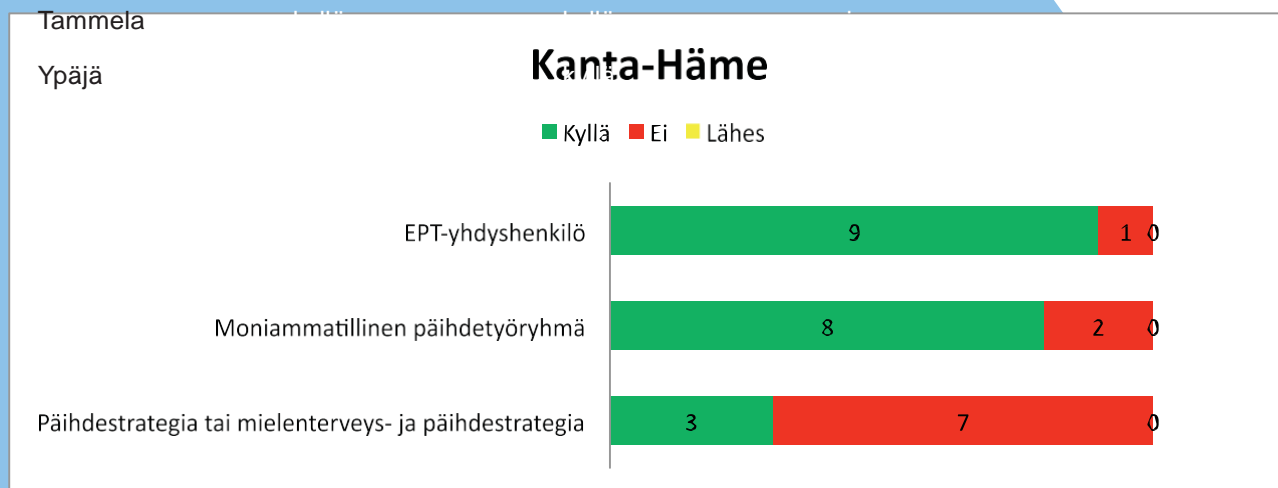
Imatralla työskentelee osa-aikainen ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö, jonka työaika on kyseiseen työhön varattu alle 10 %. Yhdyshenkilön työtehtävät on määritelty. Imatralla toimii raittiustyöläin mukainen kunnan oma päihdetyöryhmä ja kuntaan on laadittu Imatran mielenterveys- ja päihdeohjelma 2011-2015, jossa ehkäisevän päihdetyön osuus on päivitetty 2011.

3.2. Kanta-Häme

Kanta-Häme kattaa 11 kuntaa: Forssa, Hattula, Hausjärvi, Humppila, Hämeenlinna, Janakkala, Jokioinen, Loppi, Riihimäki, Tammela ja Ypäjä. Alueella on yhteensä 175 472 asukasta (2013). Kanta-Hämeen kunnista vastaukset saatiin kymmenestä kunnasta. Sosiaalipalvelut on kunnissa järjestetty pääosin itsenäisesti, mutta yhteistyötä tehdään mm. sosiaalipäivystyksen ja erityishuollon osalta. Lähes puolet Kanta-Hämeen kunnista (Forssa, Humppila, Jokioinen, Tammela ja Ypäjä) kuuluvat Forssan seudun terveydenhuollon kuntayhtymään. Janakkala ja Hattula muodostavat perusterveydenhuollon yhteistoiminta-alueen, kun taas Hausjärvi, Loppi ja Riihimäki kuuluvat Riihimäen seudun terveyskeskuksen kuntayhtymään. Hämeenlinnan kaupunki järjestää sosiaali- ja terveyspalvelut itse. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013.)

Taulukko 2. Ehkäisevän päihdetyön rakenteiden olemassaolo eriteltynä kunnittain Kanta-Hämeessä.

Kanta-Hämeen maakunta	Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö	Moniammatillinen päihdetyöryhmä tai vastaava	Päihdestrategia tai yhdistetty mielen-terveys- ja päihdestrategia
Forssa	kyllä	kyllä	ei
Hattula	kyllä	kyllä	kyllä
Hausjärvi	ei	ei	ei
Humppila	kyllä	kyllä	ei
Hämeenlinna	kyllä	kyllä	kyllä
Janakkala	kyllä	kyllä	kyllä
Jokioinen	kyllä	kyllä	ei
Loppi			
Riihimäki	kyllä	ei	ei

Kuvio 3. Kanta-Hämeen kunnat (N=10, yhden kunnan vastaus puuttuu)

Kanta-Hämeessä ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö on nimetty miltei kaikkiin kuntiin, ainoastaan Hausjärven vastauksessa ilmoitetaan että yhdyshenkilöä ei ole nimetty. Vastausten mukaan moniammatilliset päihdetyöryhmät toimivat suurimmassa osassa alueen kuntia, osassa myös seudullisina. Yhdistetty- ja seudullinen päihde- ja mielen-terveysstrategia on laadittu kolmeen kuntaan; Hämeenlinnaan, Hattulaan ja Janakkalaan. Forssan seudun (Forssa, Jokioinen, Tammela, Ypäjä ja Humppila) yhteinen ehkäisevän päihdetyönsuunnitelma on vuodelta 2007 ja näin ollen arvioinnissa katsottiin, ettei näissä kunnissa ole ajantasaista päihdestrategiaa. Kokonaisuudessaan Kanta-Hämeen seitsemältä kunnalta puuttuu strategia.

Forssasta saadusta yhteisvastauksesta ilmenee että Forssalla, Jokioisella, Tammelalla, Ypäjällä ja Humppilalla on jokaisella omat ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöt. Humppilassa kyseinen toimija käyttää työhön työaika alle 10 %. Muilta kunnilta saadussa yhteisvastauksessa kyseistä lukua ei ollut ilmoitettu. Edellä mainittujen kuntien alueella toimii seudullinen moniammatillinen päihdetyöryhmä. Päihdestrategia sekä kuntien yhteinen Forssan seudun ehkäisevän päihdetyön suunnitelma on vuodelta 2007 ja näin ollen päivitystä kaipaava.

Hausjärven kunnassa ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöä ei ole, eikä kunnalla ole työryhmää tai päihdestrategiaa. Hausjärvellä ehkäisevä päihdetyö kuuluu moniammatillisen nuorisotyöryhmän toimenkuvaan.

Hämeen A-klinikkasäätiön alla työskentelee seudullinen kokopäiväinen yhdyshenkilö, joka vastaa Hämeenlinnan, Janakkalan ja Hattulan alueista. Hänen työtehtävänsä on määritelty, ja moniammatillinen päihdetyöryhmä toimii näiden kolmen kunnan yhteistyönä. Janakkalalla ja Hattulalla on lisäksi omat kuntatason yhdyshenkilöt. Janakkalan alueella yhdyshenkilö toimii 10 % työpanoksella ja Hattulan kunnan toimija myös osa-aikaisesti (10-29%). Hämeenlinnalla, Janakkalalla ja Hattulalla on yhteinen mielenterveys- ja päihdetyön toimintaohjelma vuodelta 2012.

Riihimäellä toimii kunnan oma kokopäiväinen yhdyshenkilö, jonka työtehtävät on määritelty. Moniammatillista työryhmää ei ole. Yhdyshenkilö osallistuu muutoin kunnan muihin useisiin monialaisiin työryhmiin nuorten asioissa. Suurin haaste ehkäisevän päihdetyön toteuttamiseen mainittiin sen puuttuminen kunnan toimintastrategiasta sekä päihdetyöryhmän puuttuminen. Sote-haasteet ovat kunnassa niin ajankohtaisia, että asia jää vielä tällä hetkellä osittain muiden jalkoihin.

3.3. Kymenlaakso

Kymenlaakso koostuu seuraavista 7 kunnasta: Hamina, Iitti, Kotka, Kouvola, Miehikkälä, Pyhtää ja Virolahti, joista vastaukset saatiin kaikista kunnista. Alueella on asukkaita 181 421 (2013). Kymenlaakson 2000-luvun merkittävin kuntaliitos tapahtui Anjalankosken, Elimäen, Jaalan, Kouvolan, Kuusankosken ja Valkealan yhdistyessä uudeksi Kouvolaksi 2009. Iitin sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut tuotetaan Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän kautta lukuun ottamatta ympäristöterveydenhuoltoa ja sosiaali- ja kriisipäivystystä, jotka tulevat Kouvolasta. Miehikkälä ja Virolahti muodostavat Kaakon Kaksikon, jossa Miehikkälä toimii isäntäkuntana järjestäen sosiaali- ja terveystoimen palvelut molemmille kunnille. Kouvola, Kotka, Hamina ja Pyhtää järjestävät sosiaali- ja terveystoimen palvelunsa itse. Kouvola, Kotka, Hamina, Pyhtää, Miehikkälä ja Virolahti kuuluvat Kymenlaakson sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymään Careaan. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013.)

Taulukko 3. Ehkäisevän päihdetyön rakenteiden olemassaolo eriteltynä kunnittain Kymenlaaksossa.

Kymenlaakson maakunta	Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö	Moniammatillinen päihdetyöryhmä tai vastaava	Päihdestrategia tai yhdistetty mielenterveys- ja päihdestrategia
Hamina	kyllä	kyllä	kyllä
Iitti	kyllä	ei	kyllä
Kotka	kyllä	kyllä	kyllä
Kouvola	kyllä	kyllä	kyllä
Miehikkälä	kyllä	kyllä	ei
Pyhtää	ei	ei	kyllä
Virolahti	kyllä	kyllä	ei

Kymenlaakso

■ Kyllä ■ Ei ■ Lähes

Kuvio 4. Kymenlaakson kunnat (N=7)

6.1.1 Kymenlaaksossa ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö on nimetty kaikkiin muihin kuntiin paitsi Pyhtäälle. Moniammatilliset työryhmät toimivat yli puolessa Kymenlaakson kunnista. Myös suurimmassa osassa vastaan- neista kunnista on laadittu kunnan oma tai seudullinen päihde- ja mielenterveysstrategia.

Haminassa työskentelee kunnan oma ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö, joka käyttää toimintaan työajastaan alle 10 %. Vastaajan mukaan työ ei ole suunnitelmallista eikä organisoitua. Haminassa on kunnan oma moniammatillinen päihdetyöryhmä, ja ehkäisevän päihdetyön osuus seudullisessa mielenterveys- ja päihdestrategiassa on päätetty vuonna 2013.

Kotkasta puhelimitse saadusta vastauksesta ilmenee, että kunnassa toimii kokopäiväinen ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö, moniammatillinen mielenterveys- ja päihdetyöryhmä (MIEPÄ), sekä ajantasainen mielenterveys- ja päihdestrategia 2012 – 2015.

Itisissä toimii ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö. Lisäksi maakunnan toimijat; Lahti, Heinola ja peruspalvelukeskukset Aava ja Oiva maksavat sosiaalialan osaamiskeskus Versolle yhden työntekijän kulut joka toimii ehkäisevän päihdetyön seudullisena koordinaattorina koko maakunnan alueella. Seudullinen Mielenterveys- ja päihdestrategia on valmistunut Peruspalvelukeskus Aavan toimesta.

Pyhtäällä ei ole nimettyä ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöä eikä moniammatillista työryhmää. Seudullinen Miettipä-strategia on valmistunut vuonna 2013.

Kouvolassa työskentelee kunnan oma yhdyshenkilö 30-50 % työajalla, ja hänen työtehtävänsä on määritelty. Raittiustyölain mukaista päihdetyöryhmää Kouvolassa ei ole, mutta kunnassa toimii moniammatillinen ehkäisevän päihdetyön osaamistiimi. Kunnallinen päihdestrategia on vuodelta 2010. Kouvolassa on aloitettu syyskuusta 2013 päihde- ja mielenterveysohjelman laadinta osana kaupunkistrategiaa.

Miehikkälästä ja Virolahdelta saadun yhteisvastauksen mukaan kunnissa toimii ”isäntäkuntamallilla” yksi yhteinen yhdyshenkilö 10-29 % työpanoksella. Moniammatillinen työryhmä toimii seudullisena ja Miehikkälän ja Virolahden yhteinen päihdestrategia Oikeus turvalliseen elämään on vuodelta 2007, ja näin ollen kaipaa päivittämistä.

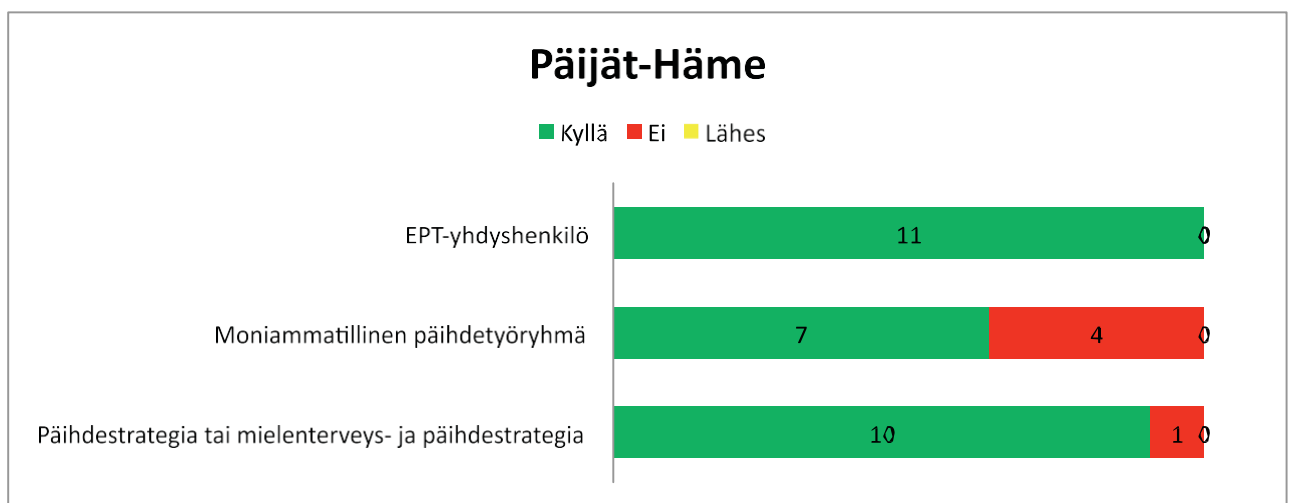

3.4. Päijät-Häme

Päijät-Häme kattaa 11 kuntaa: Asikkala, Hartola, Heinola, Hollola, Hämeenkoski, Kärkölä, Lahti, Nastola, Orimattila, Padasjoki ja Sysmä. Vastaukset saatiin jokaisesta kunnasta. Maakunnassa on yhteensä 202 548 asukasta (2013). Yhteistoiminta-alueen muodostavat keskenään Hollola, Asikkala, Kärkölä, Hämeenkoski ja Padasjoki Peruspalvelukeskus Oiva -liikelaitoksen kautta. Nastolan, Orimattilan, Hartolan ja Sysmän sosiaali- ja perusterveydenhuollon palvelut tuottavat Peruspalvelukeskus Aava -liikelaitos. Lahden sosiaali- ja terveystoimi vastaa terveysterveystoimista, vanhusten palveluista ja kuntoutuksesta sekä hyvinvointipalveluista ja sosiaalisesta tuesta. Lahden ja Heinolan kaupungit vastaavat pääosin itse sosiaalihuollon palvelujen tuottamisesta. Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän toimialaan kuuluvat erikoissairaanhoidon, sosiaali- ja perusterveydenhuolto sekä ympäristöterveydenhuolto. Kuntayhtymään kuuluvat kaikki Päijät-Hämeen kunnat, sekä kolme maakunnan ulkopuolista kuntaa (Iitti, Pukkila ja Myrskylä). (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013.)

Taulukko 4. Ehkäisevän päihdetyön rakenteiden olemassaolo eriteltynä kunnittain Päijät-Hämeessä.

Päijät-Hämeen maakunta	Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö	Moniammatillinen päihdetyöryhmä tai vastaava	Päihdestrategia tai yhdistetty mielenterveys- ja päihdestrategia
Asikkala	kyllä	kyllä	kyllä
Hartola	kyllä	ei	kyllä
Heinola	kyllä	ei	ei
Hollola	kyllä	kyllä	kyllä
Hämeenkoski	kyllä	kyllä	kyllä
Kärkölä	kyllä	kyllä	kyllä
Lahti	kyllä	kyllä	kyllä
Nastola	kyllä	kyllä	kyllä
Orimattila	kyllä	ei	kyllä
Padasjoki	kyllä	kyllä	kyllä
Sysmä	kyllä	ei	kyllä

Kuvio 5. Päijät-Hämeen kunnat (N=11)

Päijät-Hämeen kaikkiin kuntiin on nimetty ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö, joko kunnallisena ja/tai seudullisena. Moniammatilliset päihdetyöryhmät toimivat muissa Päijät-Hämeen kunnissa paitsi Hartolassa, Heinolassa, Orimattilassa ja Sysmässä. Suurimpaan osaan kuntia on laadittu yhteinen, seudullinen päihde- ja mielenterveysstrategia. Annetuista vastauksista ilmeni että Päijät-Hämeen kunnista strategia puuttuu ainoastaan Heinolan kunnasta.

Päijät-Hämeen alueella on toiminut ehkäisevän päihdetyön seutukoordinaattori sosiaalialan osaamiskeskus Verison alaisuudessa vuodesta 2011 lähtien. Seutukoordinaatio kattaa Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymän mukaan kaikki maakunnan kunnat, sekä Myrskylän, Pukkilan ja Iitin. Seutukoordinaation alla, Peruspalvelukeskus Aavan alueella, toimii neljä aluekoordinaattoria, Oivan puolella yksi sekä Heinolassa ja Lahdessa omansa.

Peruspalvelukeskus Oivan kuntien eli Hollolan, Hämeenkosken, Kärkölan, Asikkalan ja Padasjoen alueen päihdetyön yhdyshenkilö toimii alle 10 % työajalla, ja kyseisen henkilön työtehtävät on määritetty. Moniammatillinen päihdetyöryhmä toimii seututasoisesti, ja alueella toimii myös ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön alueverkosto. Seudulliseen päihdestrategiaan on valmistunut ehkäisevän päihdetyön päivitys vuonna 2013.

Sysmän ja Hartolan alueilla toimii yksi yhteinen kuntia palveleva yhdyshenkilö 10-29 % työpanoksella. Koordinaattorin työtehtävät on määritetty, mutta moniammatillista työryhmää ei ole. Seudullinen päihdestrategia on laadittu vuonna 2013.

Heinolassa toimii alle 10 % työpanoksella kunnan oma yhdyshenkilö. Moniammatillista työryhmää tai päihdestrategiaa kunnassa ei ole.

Lahdessa kunnan oma yhdyshenkilö työskentelee 10-29 % panostuksella. Yhdyshenkilön työtehtävät on määritetty, ja moniammatillinen työryhmä toimii kunnan sisäisenä. Päihdestrategia on tehty vuonna 2007, ja sen toimenpiteitä on seurattu ja arvioitu vuonna 2012.

Orimattilalta ja Uudenmaan maakuntaan kuuluvilta Myrskylältä ja Pukkilalta saadusta yhteisvastauksesta ilmenee, että kunnilla on yhteinen seudullinen ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö, joka käyttää ehkäisevään päihdetyöhön 10 % työajastaan. Työtehtävät on yhdyshenkilölle määritetty. Alueilla toimii sekä kunnallinen että seudullinen moniammatillinen päihdetyöryhmä. Kunnat ovat osa Peruspalvelukeskus Aavaa, jonka seudullinen päihde- ja mielenterveysstrategia on laadittu vuonna 2013.

3.5. Uusimaa

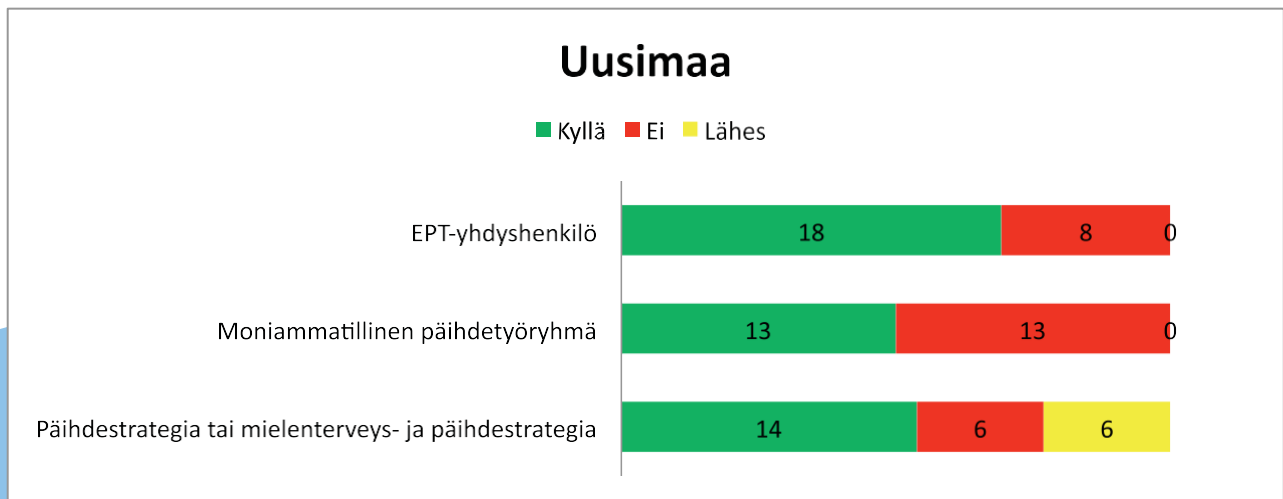
Uusimaa kattaa 26 kuntaa, ja siellä asuu 1 566 835 asukasta. Vastaukset saatiin kaikista kunnista. Uudenmaan alueella on 2000-luvulla tapahtunut useita yhdistymisiä. Sammatti liittyi Lohjaan jo 2009, ja 2013 uuden Lohjan kunnan muodostivat Lohja, Nummi-Pusula ja Karjalohja. Tammisaari, Karjaa ja Pohja liittyivät 2009 yhteen muodostaen Raaseporin, ja samana vuonna Lounais-Sipoo liitettiin Helsinkiin. Pernaja, Liljendal ja Ruotsinpyhtää liitettiin Loviisaan 2010.

Helsinki, Espoo, Vantaa, Kauniainen, Kirkkonummi, Hyvinkää, Nurmijärvi, Järvenpää, Tuusula, Kerava, Sipoo, Askola, Porvoo, Hanko, Raasepori, Lohja, Siuntio ja Inkoo järjestävät itse perustason sosiaali- ja terveystalvet. Mäntsälän ja Pornaisen sosiaali- ja terveystalvet tuottaa Mustijoen perusturva. Peruskuntayhtymä Karviainen tuottaa vastaavat talvet Vihdille ja Karkkilalle, ja Loviisa ja Lapinjärvi muodostavat yhteistoiminta-alueen.

Pukkila ja Myrskylä kuuluvat Päijät-Hämeen Sosiaali- ja terveystyhtymään. Muut 24 Uudenmaan kuntaa kuuluvat Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiriin HUS:iin. Tässä sairaanhoitopiirissä erikoissairaanhoito jakautuu viiteen osaan: Hyvinkään, Lohjan, Länsi-Uudemaan, Porvoon ja HYKS:n sairaanhoitoalueiksi. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013.)

Taulukko 5. Ehkäisevän päihdetyön rakenteiden olemassaolo eriteltynä kunnittain Uudellamaalla.

Uudenmaan maakunta	Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö	Moniammatillinen päihdetyöryhmä tai vastaava	Päihdestrategia tai yhdistetty mielenterveys- ja päihdestrategia
Askola	kyllä	ei	kyllä
Espoo	kyllä	kyllä	kyllä
Hanko	ei	ei	ei
Helsinki	kyllä	kyllä	kyllä
Hyvinkää	kyllä	kyllä	kyllä
Inkoo	ei	ei	kyllä
Järvenpää	kyllä	kyllä	valmistumassa
Karkkila	ei	kyllä	kyllä
Kauniainen	kyllä	kyllä	kyllä
Kerava	kyllä	kyllä	ei
Kirkkonummi	kyllä	kyllä	kyllä
Lapinjärvi	kyllä	ei	valmistumassa
Lohja	kyllä	ei	valmistumassa
Loviisa	ei	ei	valmistumassa
Myrskylä	kyllä	kyllä	kyllä
Mäntsälä	kyllä	ei	valmistumassa
Nurmijärvi	kyllä	kyllä	ei
Pornainen	kyllä	ei	valmistumassa
Porvoo	kyllä	kyllä	kyllä
Pukkila	kyllä	kyllä	kyllä
Raasepori	ei	ei	ei
Sipoo	ei	ei	ei
Siuntio	ei	ei	ei
Tuusula	kyllä	ei	kyllä
Vantaa	kyllä	ei	kyllä
Vihti	ei	kyllä	kyllä

Kuvio 6. Uudenmaan kunnat (N=26)

Uudellamaalla ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö on nimetty suurimpaan osaan alueen kuntia. Uudellamaalla moniammatilliset päihdetyöryhmät toimivat puolella osassa alueen kuntia. Ajantasaisia päihde- tai mielenterveys- ja päihdestrategioita on laadittu 14 kuntaan ja kuudessa Uudenmaan kunnassa strategiaa ei ole. Kuuden kunnan (Järvenpää, Lapinjärvi, Lohja, Loviisa, Mäntsälä ja Pornainen) vastauksissa ilmoitettiin että strategia on valmistumassa (v. 2013).

Askolassa toimii ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö. Moniammatillista työryhmää kunnassa ei ole, mutta päihdestrategia on valmistunut vuonna 2012 ja sen päivittäminen on aloitettu.

Espoossa työskentelee kaupungin oma yhdyshenkilö, jonka työtehtävät on määritelty. Työaikaa ehkäisevään päihdetyöhön on varattu kolmannes kokonaistyöajasta. Moniammatillisia ehkäisevän päihdetyön työryhmiä alueella ei ole, mutta ehkäisevä päihdetyön kysymyksiä käsitellään kunnan päihdeasiain neuvottelukunnassa. Ehkäisevä päihdetyön strategia on integroitu Espoon kaupungin mielenterveys- ja päihdeohjelmaan 2007- 2015, ja ehkäisevän päihdetyön päivitys on valmistumassa vuoden 2013 aikana.

Hangossa ei kyselyn keräyshetkellä ollut ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöä, työryhmiä tai strategiaa. Helsingissä toimii kunnan oma kokopäiväinen yhdyshenkilö, jonka työtehtävät on määritelty. Ehkäisevän päihdetyön moniammatillinen työryhmä on toiminnassa sekä kunta- että seututasolla. Helsingin päihdestrategia on vuodelta 2012, ja siihen on tehty ehkäisevän päihdetyön päivitys vuonna 2013.

Hyvinkäällä toimii kokopäiväinen kuntatason yhdyshenkilö, jonka työtehtävät on määritelty. Moniammatillinen päihdetyöryhmä on kuntatasolla toiminnassa, ja Ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön ohjelman 2010- 2015 ehkäisevän päihdetyön osuus on päivitetty vuonna 2013.

Inkoossa ei ollut ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöä, eikä moniammatillista työryhmää. Inkoon kunnallinen Päihdehoitoketju 2013-strategia, jossa ehkäisevä päihdetyö on mukana, on laadittu vuonna 2013. Järvenpäässä toimii kunnallinen yhdyshenkilö 10 % työpanoksella. Yhdyshenkilön työtehtävät on määritelty, ja alueella toimii kunnallinen moniammatillinen päihdetyöryhmä. Päihdestrategia vuodelta 2009 on parhaillaan päivityksessä, ja strategian ehkäisevän päihdetyön osuus on päivitetty vuonna 2013.

Karkkilassa ja Vihdissä (Karviainen) ei toimi ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöä, mutta ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilön toimi on määritelty palvelutasosuunnitelmassa perustettavaksi vuonna 2015. Karviaisen

ja Lohjan alueen mielenterveys- ja päihdesuunnitelma ovat alueellisia eli ne on laadittu yhteistyössä alueen erikoissairaanhoidon kanssa. Päihdestrategia ja sen ehkäisevän päihdetyön osuus on laadittu vuonna 2013.

Kauniaisissa kunnan oma yhdyshenkilö työskentelee alle 10 % työpanoksella ja hänen tehtäviään ei ole määritetty. Moniammatillinen päihdetyöryhmä toimii seututasolla Helsingin, Vantaan ja Espoon kanssa. Kauniaisissa on ehkäisevän päihdetyön strategia 2008-2015 sekä mielenterveystyön kokonaissuunnitelma 2008-2015.

Keravalla on kunnan oma yhdyshenkilö, ja toimintaan on varattu työaika alle 10 %. Yhdyshenkilön työtehtäviä ei ole määritetty, ja ehkäisevään päihdetyöhön liittyvä toiminta on vastaajan mukaan lähinnä tiedon välittämistä esimerkiksi terveys- tai sosiaalitoimelle. Moniammatillinen työryhmä toimii Keravalla seututasolla Kuuma-seudun kuntien kanssa. Kunnan päihdestrategia on viimeksi tarkistettu vuonna 2003 ja näin ollen kaippaa päivittämistä.

Kirkkonummella toimii kunnan oma ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö (10 % työajalla) ja moniammatillinen työryhmä toimii seututasolla. Mielenterveys- ja päihdestrategia on vuodelta 2013.

Lapinjärvellä kunnan yhdyshenkilölle on varattu ehkäisevän päihdetyön koordinointiin 10 % työajasta. Työtehtäviä ei ole määritetty. Moniammatillisia päihdetyöryhmiä ei ole. Ehkäisevä päihdetyö kuuluu useiden muiden työryhmien toimintaan. Seudullinen päihdestrategia ja ehkäisevän päihdetyön osuus ovat parhaillaan päivityksessä.

Lohjan yhdyshenkilö toimii kokopäiväisesti, mutta työtehtävät ovat määrittelemättä. Moniammatillisia ehkäisevän päihdetyön ryhmiä ei ole. Ehkäisevä päihdetyö on osana monialaisia yhteistyöverkostoja. Kunnan oma päihdestrategia on vuodelta 2001. Sen päivitys on parhaillaan käynnissä, mutta vastaajan ilmoittamana strategia painottunee korjaavaan työhön.

Loviisassa ei toimi ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöä eikä moniammatillisia työryhmiä. Ehkäisevä päihdetyö kuuluu osana nuorten ohjaus ja palveluverkostoa. Kunnan oma päihdestrategia on valmistumassa vuonna 2013.

Myrskylältä, Pukkilalta sekä Päijät-Hämeeseen kuuluvalta Orimattilalta saatiin yhteinen vastaus kuntien yhdyshenkilöltä. Näillä kunnilla on omat aluekoordinaattorinsa, jotka käyttävät ehkäisevään päihdetyöhön 10-29 % työajastaan. Työtehtävät on koordinaattoreille määritetty, ja sekä kunnallinen että seudullinen moniammatillinen työryhmä on alueilla toiminnassa. Kunnat ovat osa Peruspalvelukeskus Aavaa, jonka seudullinen päihde – ja mielenterveysstrategia on valmistunut vuonna 2013.

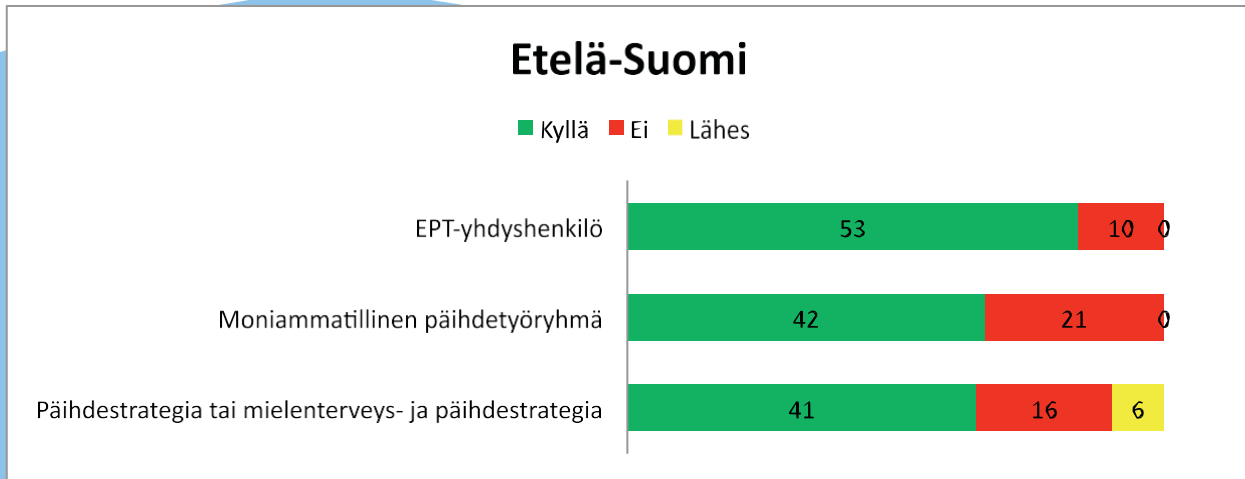
Mäntsälältä ja Pornaisilta saadun yhteisvastauksen mukaan kunnissa työskentelee omat yhdyshenkilöt 10-29 % työpanoksella. Kyseisten henkilöiden työtehtäviä ei ole määritetty, eikä kunnissa ole toiminnassa moniammatillisia työryhmiä. Päihde- ja mielenterveystyön kehittämissuunnitelmat on laadittu vuonna 2009, ja ne tullaan päivittämään vuonna 2013.

Nurmijärven seudullinen yhdyshenkilö työskentelee kokoaikaisesti, ja henkilön työtehtävät on määritetty. Ehkäisevän päihdetyön työryhmiä toimii sekä alueen että seudun tasolla. Päihdestrategiaa Nurmijärvellä ei ole.

Raaseporilla, Sipoolla ja Siuntiolla ei ole yhdyshenkilöitä, työryhmiä tai strategioita. Sipoossa ehkäisevä päihdetyö on osana päihde- ja mielenterveystiimin työtä. Siuntiossa aloitti 2.9.2013 projektikoordinaattori Kasterahoituksella, ja hänen tehtävänä on kehittää kuntaan päihde- ja mielenterveyspalveluja.

Tuusulassa on kunnan oma yhdyshenkilö, jonka työpanoksesta 10-29 % on varattu ehkäisevään päihdetyöhön. Yhdyshenkilön työtehtäviä ei ole määritelty eikä ehkäisevän päihdetyön työryhmiä ole toiminnassa. Tuusulan päihdestrategia on vuodelta 2008, ja ehkäisevän päihdetyön osuus on päivitetty 2013.

4. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Kuvio 7. Etelä-Suomen kunnat (N=63, yhden kunnan vastaus puuttuu)

Etelä-Suomen aluehallintoviraston toimialueen kyselyyn vastanneista kunnista ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö oli nimetty 83 % (53/64) kuntia. 16 % (10/64) vastanneista kunnista ei EPT-yhdyshenkilöä löydy. Suuressa osassa kuntia yhdyshenkilö toimii muun työn ohessa osa-aikaisena ja käyttää ehkäisevään päihdetyöhön alle 10 % työajastaan. Näin erityisesti seudullisesti / ylikunnallisesti ehkäisevää päihdetyötä koordinoivien kohdalla.

Moniammatilliset päihdetyöryhmät toimivat 66 %:ssa (42/64) Etelä-Suomen aluehallintoviraston toimialueen kunnista. Useassa kunnassa moniammatillinen päihdetyöryhmä on usean kunnan yhteinen. Päihdestrategia ja yhdistetty päihde- ja mielenterveysstrategia on laadittu 64 %:ssa (41/64) ja strategia on valmistumassa 9 %:ssa (N=6/64) Etelä-Suomen kunnista. 25 %:ssa (16/64) alueen kunnista ei löydy päihde- tai yhdistettyä päihde- ja mielenterveysstrategiaa.

Etelä-Suomen ehkäisevän päihdetyön tilaa voisi kuvata vaihtelevaksi; kuntiin nimettyjä yhdyshenkilöitä toimii suurimmassa osassa kuntia, mutta työhön käytettävä aika vaihtelee suuresti. Ilahduttavaa kehitystä on nähtävissä mm. siitä, että ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöt saavat usean kunnan alueella vertaistukea ja yhteistyötä seudullisen yhteistyön myötä, niin työryhmätasolla kuin strategioiden toimeenpanossakin. Kokonaisuudessaan voidaan todeta, että rakenteissa tapahtuvat muutokset kuten kunta- ja palvelurakennemuutos sekä toimijoiden hajanaisuus ja tiedonkulun puutteellisuus toimijoiden välillä on väistämättä hidastanut myös pysyvien ehkäisevän päihdetyön rakenteiden kehittymistä ja pitkäjänteistä työtä.

Ehkäisevän päihdetyön toteutukseen on tehty suositukset vuonna 2011. Tämän selvityksen perusteella on nähtävissä, että suositukset eivät ole kaikilta osin vielä jalkautuneet kuntiin. Tarvitaan entistä enemmän ohjausta ja tukea ehkäisevän päihdetyön toteutukseen. Uudistuva lainsäädäntö (alkoholilaki ja raittiustyölaki) antavat siihen erinomaisen mahdollisuuden.

5. SUOSITUKSET KUNNILLE EHKÄISEVÄÄN PÄIHDE- TYÖHÖN

Osana ehkäisevän päihdetyön selvitystä (Strand 2011) kunnille tehtiin suosituksia ehkäisevän päihdetyön toteutukseen. Suositukset perustuvat muun muassa seuraaviin lakeihin; terveydenhuoltolaki, sosiaalihuoltolaki, raittiustyölaki, päihdehuoltolaki, kuntalaki, perustuslaki ja alkoholilaki sekä ehkäisevän päihdetyön laatukriteereihin. (Jokinen, 2006.) Alla olevaan kuvioon on koottu kunnan ehkäisevän päihdetyön osa kokonaisuudesta. Tämän toivotaan auttavan jäsentämään ja suunnittelemaan oman alueen ehkäisevää päihdetyötä.

Kuvio 8. Kunnan ehkäisevän päihdetyön laaja kokonaisuus (Ehkäisevä päihdetyö peruspalveluissa, 2010.) Suositeltavat toimenpiteet kunnille ja yhteistoiminta-alueille ehkäisevään päihdetyöhön

5.1. Ehkäisevä työ toiminnan lähtökohdaksi

Ehkäisevä päihdetyö on sekä kansalaisten että viranomaisten yhteistyötä ja satsaaminen siihen on kannattavaa ja se tukee myös kuntalain (365/1995, 1§) edellyttämää asukkaiden hyvinvoinnin edistämistä. Useassa laissa todetaan ehkäisevän päihdetyön tarve. Terveydenhuoltolain (1326/2010, 2§) tarkoituksena on edistää ja ylläpitää väestön terveyttä, hyvinvointia, työ- ja toimintakykyä sekä sosiaalista turvallisuutta. Kunnan on lain mukaan järjestettävä alueensa asukkaiden terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi tarpeellinen päihdetyö (28§), jonka tarkoituksena on vahvistaa yksilön ja yhteisön päihdeettömyyttä suojaavia tekijöitä sekä vähentää tai poistaa päihteisiin liittyviä terveyttä ja turvallisuutta vaarantavia tekijöitä.

Päihdehuoltolain (41/1986, 1§) mukaan päihdehuollon tavoitteena puolestaan on ehkäistä ja vähentää päihteiden ongelmakäyttöä sekä siihen liittyviä sosiaalisia ja terveydellisiä haittoja sekä edistää päihteiden ongelmakäyttäjän ja hänen läheistensä toimintakykyä ja turvallisuutta. Raittiustyölaissa (828/1982, 1§) raittiustyön tarkoituksena on määrittää kansalaisten totuttaminen terveisiin elämäntapoihin ohjaamalla heitä välttämään päihteiden ja tupakan käyttöä.

Tieto vaikuttavista ehkäisevän päihdetyön menetelmistä on keskeinen edellytys tulokselliselle toiminnalle. Ajanmukaisella tiedolla, osaamisella ja menetelmillä kunnan ehkäisevä päihdetyö on vaikuttava ja kustannustehokas keino vähentää kuntalaisten kärsimystä ja turvattomuutta. Osaamisen kehittämiseen ja ylläpitoon sijoitetut voimavarat ovat kunnalle kannattava sijoitus. (Ehkäisevä päihdetyö peruspalveluissa, 2010.)

Ehkäisevän päihdetyön tietoperusta pitää sisällään muun muassa:

- tiedot päihteistä, niiden käytöstä ja haitoista
- tiedot alueen päihdetilanteesta
- tiedot lainsäädännöstä
- tiedot päihderiskeistä ja tiedot haitoilta suojaavista ja altistavista tekijöistä
- tiedot vaikuttavista, tutkimustietoon perustuvista päihdehaittojen vähentämisen menetelmistä ja arvioinnista
- tiedot valtakunnallisista ja paikallisista strategioista. (Soikkeli & Warsell, 2013.)

5.2. Päihdeasiat poliittiseen käsittelyyn vuosittain

Sosiaalilautakunnan ja kunnan muiden viranomaisten on ehkäistävä alkoholin ja muiden päihteiden ongelma- käyttöä yleisesti lisäävien olosuhteiden ja elämäntapojen syntymistä. Sosiaalilautakunnan ja terveyslautakunnan on seurattava päihteiden ongelmakäyttöä kunnassa ja välitettävä tietoa ongelmakäytön syntyyn, ehkäisyyn ja hoidettavuuteen liittyvistä tekijöistä sekä annettava asiantuntija-apua muille viranomaisille samoin kuin kunnan asukkaille ja kunnassa toimiville yhteisöille. (Päihdehuoltolaki 41/1986, 5§.)

5.3. Ehkäisevän päihdetyön johtamisesta ja työn- ja vastuunjaosta on sovittava

Ensisijaisesti valtion ja kuntien tehtävänä on luoda edellytykset raittiustyölle. Kuntien ja raittius- ja kansanterveysjärjestöjen tulee huolehtia käytännön raittiustyön tekemisestä. Raittiustyön yleinen johto, ohjaus ja valvonta kuuluvat sosiaali- ja terveystieteiden ministeriölle ja sen alaisille aluehallintovirastoille. (Raittiustyölaki 828/1982, 2–3§.)

Kunnan johto huolehtii ehkäisevän päihdetyön resursseista niin, että asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa ja päihdeongelmia vähentää. Laaja-alainen ehkäisevä päihdetyö edellyttää sille selkeästi osoitettua resursointia sosiaali- ja terveystoimen lisäksi myös muiden toimintasektoreiden toiminta- ja taloussuunnitelmissa. Poliittisen tahdon lisäksi kysymys on myös resurssien käytön hyvästä suunnittelusta. Lakisääteisen ehkäisevän päihdetyön on oltava kunnan jonkin päätäntävaltaisen toimielimen vastuulla. Kyseisen lautakunnan alainen johtava viranhaltija on luontevasti se, jonka vastuulla ehkäisevän päihdetyön johtaminen kunnassa on. (Ehkäisy ja hoito, 2007.)

Päihdehuollon alalla toimivien viranomaisten ja yhteisöjen on oltava keskenään yhteistyössä. Erityistä huomiota on kiinnitettävä päihdehuollon ja muun sosiaali- ja terveydenhuollon, raittius- ja terveystoimen, asuntoviranomaisten, työvoimaviranomaisten, koulutoimen, nuorisotoimen sekä poliisin keskinäiseen yhteistyöhön. (Päihdehuoltolaki 41/1986, 9§.)

Ehkäisevä päihdetyö on parhaimmillaan kansalaisten ja viranomaisten yhteistyötä. Ehkäisevän päihdetyön tulee toteuttaa osaltaan myös Suomen perustuslain (731/1999) perusoikeussäännöksiä. Lain 2§:n mukaan kansan-

valtaan sisältyy yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen. Myös kuntalain (365/1995, 27§) mukaan kunnan asukkailla ja palveluiden käyttäjillä on oltava edellytykset osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan.

5.4. Päihdehaittojen ehkäisy sisältyy kunnan strategioihin

Laadukas ehkäisevä päihdetyö edellyttää strategiaa, jolla voidaan ohjata laajaa toimijajoukkoa, toimintaa ja resursseja niin, että ne parhaiten vastaavat päihde-tilanteeseen ja tarpeisiin kunnissa ja alueilla (Ehkäisevä päihdetyö peruspalveluissa, 2010). Mielenterveys- ja päihdetyö liittyvät olennaisesti toisiinsa ja niitä on hyvä kehittää toiminnallisena kokonaisuutena. Johto vastaa mielenterveys- ja päihdestrategian laadinnasta ja sen toteuttamisesta. Viime vuosina yhdistetyt mielenterveys- ja päihdestrategiat ovat yleistyneet ja tätä suuntausta suositellaan myös Kansallisessa mielenterveys- ja päihdesuunnitelmassa (Partanen et al 2010).

Strategian perusta on paikallisten hyvinvointi- ja päihdeolojen tunteminen. Ehkäisytyön onnistumisessa ja suuntaamisessa auttavat päihde- ja päihdeolojen tilastotiedot. Luottamushenkilöiden on hyvä kuulla myös paikallisia asiantuntijoita ja kansalaisia kunnan päihde-tilanteesta vähintään kerran vuodessa. (Ehkäisevä päihdetyö peruspalveluissa, 2010; Ehkäisy ja hoito, 2007.) Tärkeää on asettaa strategiassa konkreettiset tavoitteet kunnassa tehtävälle ehkäisevälle päihdetyölle sekä kuvata työn kohdentaminen ja valitut keinot ja menetelmät (Ehkäisevä päihdetyö peruspalveluissa, 2010).

Kunnan strategiatyössä tulee huomioida ehkäisevä työ nykyistä vahvemmin. Strategian tulee olla linjassa kuntastrategian sekä ehkäisevää päihdetyötä säätelevien lakien, asetusten, kansallisten ohjelmien ja suositusten kanssa. Päihdehuoltolain (41/1986, 3§) mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että päihdehuolto järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaiseksi kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Laissa annetaan myös päihdehuollolle ehkäisytehtävä, jossa korostuu elinoloihin ja elämäntapoihin vaikuttaminen.

5.5. Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö kunnassa tai yhteistoiminta-alueilla

Yhdyshenkilö tulee nimetä virallisesti ja yhdyshenkilölle on osoitettava työhön riittävät resurssit ja tehtävänkuva tulee selkeästi määritellä. Yhdyshenkilölle ei voida säilyttää vastuuta koko kunnan ehkäisevän päihdetyön kokonaisuudesta, vaan vastuu kuuluu aina johtavalle viranhaltijalle eli sosiaali- ja terveysjohtajalle tai peruspalvelujohtajalle kunnasta riippuen. Yhdyshenkilön työnkuvaan työtehtäviin voidaan sisällyttää esimerkiksi kansalaisiin kohdistuva työ, jossa hänen vastuullaan on varmistua siitä, että kuntalaisilla on riittävä tietopohja päihde- ja niiden haitoista. (Ehkäisevä päihdetyö peruspalveluissa, 2010.) Liitteessä 1 on kuvattu mahdollisia yhdyshenkilölle kuuluvia tehtäviä.

Kunnat poikkeavat toisistaan niin asukasmäärältään kuin toiminnoiltaan. Pienemmissä kunnissa yhdyshenkilö voi olla useamman muun kiinteästi ehkäisevään päihdetyöhön liittyvän tehtäväalueen kanssa sama (esim. mielenterveyden edistäminen, väkivallan ehkäisy, terveyden edistäminen), mutta suuremmissa kaupungeissa on tarpeen olla kokopäiväinen yhdyshenkilö tai koordinaattori ehkäisevään päihdetyöhön. Ehkäisevän päihdetyön laatukäsikirjassa (Soikkeli & Warsell, 2013) on tuotu esille, että kunnassa ehkäisevää päihdetyötä koordinoivan työpanos voisi olla vähintään 0,3–0,5 henkilötyövuotta 20 000:ta asukasta kohti. Yhdyshenkilölle tai koordinoivalle henkilölle tulee taata myös riittävän työajan lisäksi riittävät resurssit työn tekemiseen (laitteet, tilat ja mahdollisuus kouluttautumiseen).

5.6. Ehkäisevän päihdetyön kohdistuu kaikkiin ikäryhmiin

Kunnan ehkäisevän päihdetyön resurssit ovat usein rajalliset työn tarpeeseen ja päihteiden aiheuttamiin haittoihin nähden. Siksi on erityisen tärkeää, että kunnan ehkäisevä päihdetyö on laadukasta ja tuottaa toivottua tulosta. Ehkäisevän päihdetyön kohderyhmä voi olla niin yksilö, ryhmä, yhteisö kuin toimintaympäristökin (Soikkeli & Warsell, 2013). Ehkäisevän päihdetyön tulee kohdistua kaikkiin ikäryhmiin, vauvasta vaariin. Keinoissa voidaan kuitenkin huomioida kunkin ikäryhmän ominaispiirteet, vaikka jotkin keinot, kuten saatavuuden sääntely koskettavat yhtäläisesti kaikkia.

5.7. Ehkäisevä päihdetyö on laaja-alaista, koordinoitua ja verkostoitunutta

Laaja-alainen, koordinoitu ja verkostoitunut päihdetyö on vaikuttavampaa kuin erilliset, yksittäiset toimet. Ehkäisevä päihdetyö on kunnan kaikkien toimialojen tehtävä, ja siksi yhteistyöhön tulee kutsua kaikki kuntalaiset sekä julkiset ja yksityiset toimijat ja järjestöt (Soikkeli & Warsell, 2013). Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö koordinoi yhdessä tehtävää työtä ja auttaa eri toimijoita työssään (Ehkäisevä päihdetyö peruspalveluissa, 2010).

Ehkäisevää päihdetyötä tehdään yhteistyössä sidosryhmien kanssa. Sidosryhmien ja toiminta-alueella käynnissä olevien ehkäisevää päihdetyötä tukevien toimintojen kartoittaminen tukee verkostoitumista ja yhteistyön suunnittelua. Näin vältetään myös toimintojen päällekkäisyydet lisäämällä tiedonkulkua toimijoiden kesken. Avoimella tiedonkululla, neuvottelemalla ja toisen työn arvostamisella voidaan alkaa lisäksi suuntaamaan eri toimijoiden tekemän työn tavoitteita samansuuntaiseksi. (Soikkeli & Warsell, 2013.) Työntekijöiden on tärkeää tietää roolinsa niin työtehtävissään kuin ehkäisevän päihdetyön kokonaisuudessa. Laaja-alainen koordinoitu ehkäisevä päihdetyö syntyy vahvoista ehkäisevän päihdetyön rakenteista (johto, strategia, yhdyshenkilö, työryhmä, yhteisö), pitkäjänteisestä työstä sekä aidosta innostuksesta työhön.

Ehkäisevää päihdetyötä tulee myös seurata ja arvioida ja sen tulee olla jatkuvaa ja reagoivaa. Strategiassa on hyvä määrittellä ne mittarit, millä ehkäisevän päihdetyön toteutusta ja vaikutuksia seurataan. Myös alueen toimijoiden, kansalaisten ja asiantuntijoiden kuuleminen on tärkeää.

5.8. Monialainen päihdetyöryhmä kunnassa tai yhteistoiminta-alueilla

Raittiustyön toimeenpanoon, raittiuden edistämiseen ja alkoholiolojen seuraamiseen kuuluvista tehtävistä huolehtii kunnan määräämä monijäseninen toimielin, joka huolehtii myös muissa laeissa säädetyistä raittiyslautakunnan tehtävistä. Toimielimen on toimittava yhteistyössä erityisesti kunnan terveys-, sosiaali- ja koulutoimen kanssa ja sen tehtävistä säädetään tarkemmin asetuksella. (Raittiustyölaki 828/1982, 4§.) Kuntalain (365/1995) 17 §:ssä todetaan, että kunnan toimielimellä tarkoitetaan valtuustoa, kunnanhallitusta, lautakuntaa tai muuta päätösvaltaista elintä, jonka valtuusto on asettanut. Kun raittiyslautakunnat kunnissa lakkautettiin raittiustyölain tultua voimaan vuonna 1984, raittiustyölaissa määritetyt tehtävät piti siirtää jonkin muun kunnan toimielimen tehtäviksi. Yleensä tällaisena toimielimenä on toiminut kunnissa sosiaali-, terveys- tai sivistyslautakunta. Lakisääteisen raittiustyön/ehkäisevän päihdetyön on siis oltava kunnan jonkin päätösvaltaisen toimielimen vastuulla. Kyseisen lautakunnan alainen johtava viranhaltija on luontevasti se, jonka vastuulla on ehkäisevän päihdetyön johtaminen kunnassa. (Strand, 2011.)

Päihdetyöryhmä osallistuu ehkäisevän päihdetyön toimintasuunnitelman laatimiseen sekä toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen, kehittämiseen, seurantaan ja arviointiin (Soikkeli & Warsell, 2013). Liitteessä 1 on kuvattu mahdollisia monialaisen työryhmän tehtäviä.

Päihdetyöryhmän tulee olla virallisesti kunnanhallituksen tai lautakunnan (esim. sosiaali-, terveys- tai sivistyslautakunta) nimittämä. Työryhmää nimettäessä voidaan huomioida, onko kunnassa jo muita toimivia työryhmiä (esim. turvallisuus- tai hyvinvointityöryhmä), joihin tehtävä voidaan liittää, mutta tuolloin tulee varmistaa ehkäisevän päihdetyön osaaminen ryhmässä. Työryhmän asettamisen yhteydessä sen tehtävä tulee määritellä kirjallisesti, sillä vain siten ryhmällä on riittävät valtuudet toimia. (Laatutähteä tavoittelemassa, 2007; Soikkeli & Warsell, 2013.) Ryhmää koottaessa kannattaa painottaa oman kunnan tarpeita ja erityispiirteitä (Soikkeli & Warsell, 2013).

5.9. Vastuullinen alkoholipolitiikka

Alkoholilain (1143/1994, 1§) tarkoituksena on alkoholinkulutusta ohjaamalla ehkäistä alkoholipitoisista aineista aiheutuvia yhteiskunnallisia, sosiaalisia ja terveydellisiä haittoja. Pakka-toimintamalli on erittäin lupaava malli kunnan, alkoholielinkeinojen, alkoholivalvonnan ja paikallisen yhteisön välisestä yhteistyöstä päihdehaittojen ehkäisyyn. Pakka-toimintamalli on Stakesin vuosina 2004–2008 kehittämä toimintamalli alkoholihaittojen vähentämiseksi paikallisella tasolla (Holmila ym., 2009). Mallissa yhdistyy virallinen valvonta ja sääntely epäviralliseen sosiaaliseen sääntelyyn alkoholijuominen välittämisen estämiseksi ja vastuullisen elinkeinotoiminnan edistämiseksi ja haittojen minimoimiseksi (Holder 1998).

Pakka-toimintamallin konkreettinen työ on levinnyt Suomessa laajasti. Noin 1,8 miljoonaa suomalaisista asuu alueella, jossa toteutetaan Pakka-toimintamallia. (Tamminen, 2012.) Etelä-Suomessa Pakka-malli on levinnyt hyvin. Espoo, Forssan seutu, Helsinki, Hämeenlinna, Kotka, Päijät-Häme, Vantaa ja Kouvola toteuttavat yksittäisiä toimia tai laajemmin Pakka-mallin mukaisia työkäytänteitä kunnan päihdehaittojen ehkäisyyn yhteistyössä. Tulevaisuudessa on entisestään syytä tiivistää valvontaviranomaisten sekä kuntien yhteistyötä mallin levittämiseksi ja tukemiseksi. Alkoholi ja raittiustyölaki uudistuvat ja näihin tullaan kirjoittamaan paikallisen vaikuttamisen elementtejä. Nämä toimenpiteet auttavat Pakka-mallin nykyistä vielä laajempaan leviämiseen.

6. EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ KUULUU MEILLE KAIKILLE

Alkoholista ja muista päihteistä aiheutuu vuosittain merkittäviä haittoja suomalaiselle yhteiskunnalle. Inhimillisten haittojen lisäksi alkoholi aiheuttaa myös taloudellisia kustannuksia. Suorat välittömät alkoholin aiheuttamat kustannukset vuonna 2010 olivat noin 1,3 miljardia euroa. Näistä noin miljardi euroa tuli valtion ja kuntien maksettavaksi. Julkisen sektorin alkoholihaittakustannuksista yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpito kattoi lähes 40 prosenttia. Sosiaalipalvelujen ja toimeentulotuen sekä eläkkeiden ja sairauspäivärahojen osuus oli noin neljännes. Terveystieteiden haittakustannukset olivat noin 10 prosenttia julkisen sektorin alkoholihaittoisista kustannuksista. (Karlsson ym., 2013.)

Suomalaisessa alkoholihaittojen vähentämisen mallissa yhdistyy sosiaali- ja terveystieteisiin lähtökohtiin perustuva lainsäädäntö, viranomaisten ja kansalaisten paikallinen yhteistoiminta sekä alkoholin kysyntään, tarjontaan ja haittoihin vaikuttaminen. Laaja-alainen ehkäisevä päihdetyö kuuluu olennaisena osana terveyden edistämiseen. Terveystieteiden edistämisen toiminnassa on tärkeää määritellä eri hallinnonalojen yhteistyömahdollisuudet päihdehaittojen ehkäisyssä. Paikkakuntien päihdetilanne ja -ongelmat vaihtelevat, joten työn kohden-

tamisen tarpeet voivat vaihdella suurestikin paikkakuntien ja alueiden välillä. Laadukas ehkäisevä päihdetyö edellyttää toiminnan ohjausta myös toimijajoukon laajuuden ja resurssien vähyden takia. Ehkäisevä päihdetyö on sekä kansalaisten että viranomaisten yhteistyötä ja satsaaminen siihen on kannattavaa.

Lainsäädäntöuudistukset tukevat ehkäisevän päihdetyön rakenteiden vahvistumista. Parhailaan ovat uudistuksessa niin alkoholilaki kuin raittiustyölakikin. Nykyinen alkoholilaki on selvästi myötävaikuttanut siihen, että alkoholin kulutus ja haitat ovat lisääntyneet. Alkoholihaittojen vähentämistavoitteesta johtuen alkoholin saataavuutta on joiltakin osin kiristettävä. Raittiustyölain uudistustarpeet liittyvät 30-vuotiaan lain päivittämiseen nyky-yhteiskunnan vaatimusten mukaiseksi. Modernille ehkäisevälle päihdetyölle on kunnissa tilausta ja uudessa laissa tulisikin säätää työn rakenteesta ja toimintatavoista. Lakien valmistelu liittyy toisiinsa, sillä alkoholilakiin on tarpeen lisätä paikallisia vaikutusmahdollisuuksia alkoholihaittojen vähentämiseen. (Fors ym., 2012.)

Valtiovalta määrittelee lainsäädännöllä ja politiikkaohjelmillaan yleisen tahtotilan, mihin pyritään. Hallitusohjelmaan (Valtioneuvoston kanslia, 2011) on kirjattu päihdehaittojen osalta mm. seuraavaa: ”alkoholin käytöstä aiheutuvien haittojen ehkäiseminen perustuu saatavuuden ja hinnan sääntelyyn sekä terveellisten elintapojen edistämiseen. Uudistetaan raittiustyölaki kunnissa tehtävän päihdetyön kehittämiseksi. Jatketaan valtakunnallista alkoholiohjelmalla, jonka keskeisiä toimenpiteitä ovat alueellisen koordinaation mallin vakiinnuttaminen, alkoholilain kokonaisuudistus ja alkoholiverotuksen tarkistaminen. Huolehditaan mielenterveys- ja päihdepalvelujen toimivuudesta. Tehostetaan varhaista puuttumista ja vaikuttavien keinojen käyttöä alkoholin liika-käytön estämiseksi.” Edellä mainittujen tavoitteiden suhteen osassa on päästy jo maaliin, mutta monet toimet tarvitsevat vielä tehostamista.

Aluehallintovirastojen tehtävänä ehkäisevässä päihdetyössä on sen yleinen johto, ohjaus, seuranta ja valvonta alueellisesti. Aluehallintovirastot ovat saaneet valiovarainministeriöltä vuonna 2013 rahoituksen terveyden edistämiseen ja Alkoholiohjelman alueellisen koordinaation vakinaistamiseen. Näihin tehtäviin kuuluvat edellä mainittu ohjaus, seuranta ja valvonta. Aluekoordinaatiotyössä kunta- ja seututyön tukeminen ehkäisevässä työssä ovat keskiössä.

Aluehallintovirastojen sisäiset työryhmät ovat tärkeä osa ehkäisevää työtä. Jokaisessa aluehallintovirastossa toimii sisäisen turvallisuuden työryhmä, jonka kanssa tehtävä yhteistyö on erityisen tärkeää nimenomaan päihdehaittojen ehkäisyn kannalta. Vuoden 2012 aikana valmisteltiin aluehallintovirastoissa sisäisen turvallisuuden alueellinen yhteistyömalli. Malliin on saatu kirjatuksi myös Alkoholiohjelmassa toteutettuja asioita (esim. PAKKA) osana päihdehaittojen ehkäisyä. Osassa aluehallintovirastoja toimii poikkihallinnollinen ehkäisevän päihdetyön ryhmä, osassa puolestaan hyvinvointityöryhmä. Lisäksi aluehallintovirastoissa on erilaisia sisältötyöryhmiä, kuten lasten ja nuorten työryhmä sekä MIEPÄ-ryhmä (mielenterveys- ja päihde-ryhmä). Yhteistä näille ryhmille on se, että näissä käsitellään myös päihdehaittojen ehkäisyä. Näiden työryhmien avulla päihdehaittojen ehkäisy ankkuroituu osaksi aluehallintovirastojen perustyötä. Niiden tehtävänä on poikkihallinnollisen yhteistyön edistäminen päihdehaittojen ehkäisyssä sekä päihdeiden käytön ehkäisyn ja vähentämisen koordinaatio, ohjaus ja kehittäminen aluetasolla. Päihdehaittojen ehkäisy kuuluu myös alkoholihallinnon tehtäviin. Heidän työssään lähtökohtana lupaja valvonta-asioissa on päihdehaittojen ehkäisy ja vastuullisen toiminnan edistäminen alkoholilain hengessä. Tämän raportin toivotaan antavan käyttökelpoista ja ajantasaista tilannekuvausta myös alueelta, jota voidaan hyödyntää osana aluehallintovirastojen ohjausta, seuranta ja valvontaa.

Merkittävin työpanos päihdehaittojen ehkäisyssä toteutuu kunta- ja toimijatasolla. Tätä työtä tukemaan on laadittu myös ehkäisevän päihdetyön suositukset. Toiveena on, että ne auttavat jäsentämään ehkäisevän päih-

detyön kokonaisuutta. Ehkäisevän päihdetyön laatukäsikirja (Soikkeli & Warsell, 2013) pitää sisällään ehkäisevän päihdetyön laatusuosituksen sekä laatutähti-työkalun. Laatutähti on visuaalinen apuväline laadukkaan ehkäisevän päihdetyön suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Ottamalla laatutähden kunnan ehkäisevän päihdetyön johtoajatukseksi, olemme askeleen lähempänä ehkäisevää työtettä. Tähän työhön tarvitaan niin valtiovaltaa, kuntia, järjestöjä sekä kansalaisia.

Ehkäisevän päihdetyön tuloksellisuus on ensisijaisesti päätöksentekijöiden ja kunnan- tai kaupunginjohtajan vastuulla. Kunnan johto ja luottamushenkilöt vastaavat kunnan ehkäisevän päihdetyön resursseista ja rakenteista. Terveyden edistäminen ja ehkäisevien palvelujen johtaminen tulee olla selkeästi määritelty ja yhden jäsenen vastuualueena perusturvan tai sosiaali- ja terveystoimen johtoryhmässä. Kunnan peruspalvelut muodostavat ehkäisevän päihdetyön perustan, oli kunnan ratkaisu palvelurakennemuutoksessa mikä tahansa. Ilman selkeää johtamis- ja vastuujärjestelmää ehkäisevän päihdetyön valtuutus on häilyvä ja työn laatu kärsii. (Ehkäisy ja hoito, 2007; Ehkäisevä päihdetyö peruspalveluissa, 2010; Soikkeli & Warsell, 2013.)

Järjestöt ja kolmas sektori ovat merkittävässä roolissa ehkäisevän päihdetyön kehittämisessä. Kansanterveysjärjestöt luovat toiminnallaan hyvinvointia ja terveyttä ja ovat mitä mainioin kumppani kunnille päihdehaittojen ehkäisyssä. Järjestöjen pääasiallisista toimintamuodoista yleisimpiä olivat tuen ja vertaistuen antaminen sekä valistus ja tiedon jakaminen. Kunnat ovat oivaltaneet melko hyvin järjestöissä tehtävän työn merkityksen ja yhteistyö on ollut rakentavaa. Järjestöjen kanssa tehtävä yhteistyö rakentuu luottamukselle ja yhdessä sovituille pelisäännöille. Hyviä malleja löytyy kunnista, jotka ovat osana omaa Alkoholiohjelman kumppanuutta solmineet puolestaan paikallisia kumppanuuksia järjestöjen ja alueen muiden toimijoiden kanssa. Tätä mallia kannattaa hyödyntää myös tulevaisuudessa muilla alueilla.

Meitä kaikkia tarvitaan päihdehaittojen ehkäisytyössä. Ensin on saatava ehkäisevän päihdetyön rakenteet ja resurssit kuntoon, jolloin voimme keskittyä kehittämään itse toimintaa. Suunnitelmallinen ehkäisevä päihdetyö on erityisen ajankohtainen viimeaikaisen julkisen päihdehaittokeskustelun ja palvelujärjestelmälle esitettyjen haasteiden vuoksi. Suunnitelmallinen ehkäisevä päihdetyö tuo suuret säästöt verrattuna kalliiseen korjaavaan työhön. Kunnan hyvinvointisuunnittelu on erittäin hyvä ja tärkeä perusta ehkäisevään päihdetyön suunnittelulle. Laaja-alainen ehkäisevä päihdetyö on luonteva osa terveyden edistämistä.

Tämän raportin loppusanat on lainattu Terttu Arajärveltä. ”On ehkäistävä ennalta, ettei tarvitse korjata rikotua”. Näitä sanoja noudattamalla, pääsemme ehkäisevässä päihdetyössä jo pitkälle.

LÄHTEET

Alkoholilaki (1143/1994).

Ehkäisy ja hoito (2007). Ehkäisy ja hoito -opas. Laadukkaan päihdetyön kokonaisuus. Tukiaineisto. Stakes: Helsinki.

Ehkäisevän päihdetyön laatukriteerit. 2006. Työryhmämuistio 25.1.2006. Stakesin työpapereita 3/2006. Helsinki.

Ehkäisevä päihdetyö peruspalveluissa. Opas kunnan ehkäisevään päihdetyöhön. (2010). Alkoholiohjelman 2008–2011 julkaisuja.

Holder, Harold (1998) Alcohol and the Community: A Systems Approach to Prevention. Cambridge: Cambridge University Press.

Fors, Raija - Heimala, Heli - Kejonen, Anne - Pitkänen, Marika - Strand, Teija - Tamminen, Irmeli & Tenkanen, Tuomas (2012). Yhteisiä ponnisteluja alkoholihaittojen ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi. Alkoholiohjelman työsuunnitelma vuosille 2012–2015. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen raportteja 73/2012. Tampere, Suomen yliopistopaino.

Holmila, Marja - Warpenius, Katariina - Warsell, Leena - Kesänen, Minna & Tamminen, Irmeli (2009). Paikallisen alkoholipolitiikka Pakka-hankkeen loppuraportti. THL. Raportti 5/2009. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Etelä-Suomen aluehallintovirasto (2012). Peruspalvelut Etelä-Suomen alueella 2011. Etelä-Suomen aluehallintoviraston julkaisuja 18/2012. Hämeenlinna.

Jokinen, Heikki (toim.) (2006). Laatutähteä tavoittelemassa. Ehkäisevän päihdetyön laatukriteerit. STAKES julkaisuja. Helsinki.

Karlsson, Thomas - Kotovirta, Elina - Tigerstedt, Christoffer & Warpenius, Katariina (toim.) (2013). Alkoholit Suomessa, kulutus, haitat ja politiikkatoimet. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen raportteja 13/2013.

Kiijärvi-Pihkala, Marja (2010). Alkoholiohjelman alueellinen koordinaatio paikallisen työn tukena. Alkoholiohjelman 2008–2011 väliarviointi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Avauksia 14. Helsinki: Yliopistopaino.

Kuntalaki (365/1995).

Partanen, Airi – Moring, Juha – Nordling, Esa – Bergman, Viveca (2010). Kansallinen mielenterveys- ja päihde-suunnitelma 2009–2015. Suunnitelmasta toimeenpanoon. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Avauksia 16. Helsinki: Yliopistopaino.

Perustuslaki (731/1999). Päihdehuoltolaki (41/1986).

Raittiustyölaki (828/1982).

Soikkeli, Markku & Warsell, Leena (toim.) (2013). Laatutähteä kiertämässä. Ehkäisevän päihdetyön laatukäsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print-Suomen Yliopistopaino.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2013). Selvityshenkilöryhmän ehdotukset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteet uudistamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:7. Helsinki.
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=6511574&name=DLFE-26005.pdf

Strand, Teija (2011). Ehkäisevä päihdetyö Suomessa 2011. Missä mennään, minne haluamme? Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen raportteja 37/2011. Helsinki.

Tamminen, Irmeli (2012). Pakka-toimintamallin toteutus ja hyvät käytännöt. Terveydenhuoltolaki (1326/2010).

Valtioneuvoston kanslia (2011). Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma. 22.6.2011

LIITE 1

Suosituksia ehkäisevän päihdetyön rakenteiksi kunnissa ja yhteistoiminta-alueilla

Taulukon tarkoituksena on antaa kuva siitä, miten jäsenytyneellä ja suunnitelmallisella työllä voidaan ehkäisevää päihdetyötä toteuttaa kunnassa. Taulukossa kuvataan sellaista laadullisesti hyvää tilannetta, jollaista kunnan virkamiesjohdon, päätöksentekijöiden, työntekijöiden sekä kuntalaisten tulee tavoitella. Malli auttaa myös kuntia ja yhteistoiminta-alueita hahmottamaan ja kehittämään ehkäisevän päihdetyön kokonaisuutta. Esitetyt tehtävät perustuvat valtakunnallisiin ohjelmiin, suosituksiin sekä voimassa olevaan lainsäädäntöön, joita on tarkennettu ja konkretisoitu Terveystieteiden tutkimuskeskuksen (THL) Alkoholiohjelman asiantuntijoiden ja aluehallintovirastojen Alkoholiohjelman aluekoordinaattorien koostamien yksilöityjen esimerkkien avulla.

Suosituksissa hyödynnetty mm. seuraavia aineistoja (ks. tarkemmat tiedot, Lähdeluettelo):

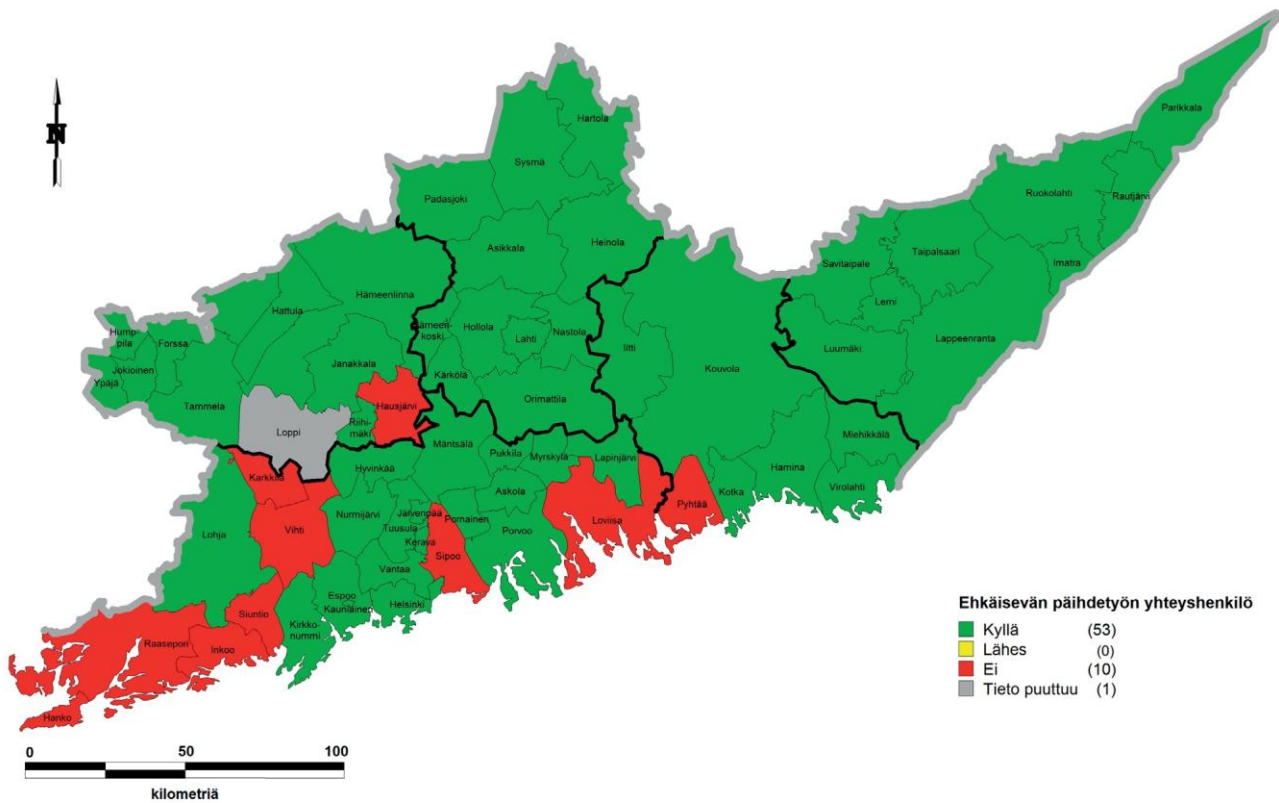
- Ehkäisy ja hoito -opas. Laadukkaan päihdetyön kokonaisuus.
- Ehkäisevän päihdetyön laatukriteerit.
- Ehkäisevä päihdetyö peruspalveluissa. Opas kunnan ehkäisevään päihdetyöhön. Ehkäisevä päihdetyö Suomessa 2011. Missä mennään, minne haluamme?
- Laatutähteä tavoittelemassa. Ehkäisevän päihdetyön laatukriteerit.
- Kansallinen mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009–2015. Suunnitelmasta toimeenpanoon.
- Laatutähteä kiertämässä. Ehkäisevän päihdetyön laatukäsikirja.
- Pakka-toimintamallin toteutus ja hyvät käytännöt.
- Voimassa oleva lainsäädäntö, erityisesti raittiustyölaki.

Toimija ja päätehtävä	Esimerkkejä yksilöidyistä tehtävistä	Muuta huomioitavaa
Kunnan johto ja luottamushenkilöt Ehkäisevän päihdetyön strateginen suunnittelu ja johtaminen.	<ul style="list-style-type: none"> vastaa kunnan ehkäisevän päihdetyön resursseista ja rakenteista huolehtii siitä, että ehkäisevä päihdetyö on pitkäjänteistä, koordinoitua ja kaikkiin ikäryhmiin kohdistuvaa vastaa strategian laadinnasta ja sen toteuttamisesta ja seurannasta nimittää moniammatillisen raittiusasioista vastaavan työryhmän ja määrittelee sen tehtävät vastaa päihteisiin liittyvästä tiedonkeruusta, tarveanalyysin laatimisesta ja tiedon liittämisestä osaksi kunnan hyvinvointikertomusta käsittelee kunnan päihdetilannetta vuosittain poliittisella tasolla kuulee säännöllisesti paikallisia asiantuntijoita ja kansalaisia kunnan päihdetilanteesta ja mahdollisista haasteista. 	<p>Työssä on hyvä hyödyntää ehkäisevän päihdetyön laatukäsikirjaa (Soikkeli & Warsell, 2013).</p>
Moniammatillinen päihdetyöryhmä tai vastaava Seuraa ja arvioi alueensa päihdetyötä.	<ul style="list-style-type: none"> huolehtii ehkäisevän päihdetyön toimeenpanoon, raittiuden edistämiseen ja alkoholiolojen seuraamiseen kuuluvista tehtävistä suunnittelee seuraa ja arvioi ehkäisevän ja korjaavan päihdetyön toteutusta vastaa useimmiten kunnan päihde- tai yhdistetyn mielenterveys- ja päihdestrategian laatimisesta (ks. johto). 	<p>Raittiustyölain (741/1992, 4§) mukaan kunnan "raittiustyön toimeenpanoon, raittiuden edistämiseen ja alkoholiolojen seuraamiseen kuuluvista tehtävistä huolehtii kunnan määräämä monijäseninen toimielin".</p> <p>Työryhmään on hyvä kuulua edustajia seuraavilta tahoilta: kunnan sosiaali- ja terveystoimi, sivistys-, nuoriso- ja vapaa-aikatoimi, kunnan luottamushenkilö, poliisi sekä kolmannen sektorin ja alkoholielinkeidon edustus, alkoholielinkeinon edustus.</p>
Ehkäisevän päihdetyön koordinaattori (yhdyshenkilö) Koordinoi alueensa ehkäisevää päihdetyötä	<ol style="list-style-type: none"> Ehkäisevän päihdetyön koordinointi ja moniammatillisen työn edistäminen <ul style="list-style-type: none"> toimii moniammatillisen päihdetyöryhmän jäsenenä (sihteeri tai puheenjohtaja) toteuttaa Alkoholiohjelmaa alueellisesti yhteistyössä eri toimijoiden kanssa koordinoi Alkoholiohjelman mukaisia kumppanuuksia. Ehkäisevän päihdetyön suunnittelu-, toteutus- ja seurantatehtävät <ul style="list-style-type: none"> osallistuu päihdestrategian laatimiseen, toteutukseen, seurantaan ja arviointiin kokoaa säännöllisesti alueen / kunnan päihdetilanteesta tietoa (ml. indikaattoritiedot) huolehtii, että ehkäisevää päihdetyötä tehdään toimiviksi todetuin menetelmin kaikissa ikäryhmissä ja eri ympäristöissä toteuttaa kansalaisiin kohdistuvaa toimintaa (tapahtumien, kampanjoiden, kansalaisfoorumien ja teemaviikkojen toteuttaminen) suunnittelee ja koordinoi ehkäisevän päihdetyön ja päihdetyön koulutuksia. Tiedottamis- ja viestintätehtävät <ul style="list-style-type: none"> viestii ja tiedottaa toimivista ehkäisevän päihdetyön ajankohtaisista asioista ja toiminnasta toimii kuntansa yhdyshenkilönä alueellisen ja valtakunnallisen työn välillä. Kehittämis- ja konsultaatiotehtävät <ul style="list-style-type: none"> tukee ja ohjaa alueensa / kuntansa toimijoita ja verkostoja tekee yhteistyötä paikallisten toimijoiden ja aluehallintoviraston aluekoordinaattorin kanssa toimii ehkäisevän päihdetyön asiantuntijana alueella / kunnassa. 	<p>Ehkäisevää päihdetyötä koordinoivan suositeltava työpanos on vähintään 0,3-0,5 henkilötyövuotta 20 000:ta asukasta kohti.</p> <p>Tulisi nimetä virallisesti ja turvata resurssit.</p>
Kunnan muut toimijat 1. kunnan toimijat (sivistys-, nuoriso-, sosiaali- ja terveys-, pelastus-, tekninen ja liikuntatoimi) 2. poliisi 3. kolmas sektori 4. elinkeinoelämä 5. kansalaiset	<ul style="list-style-type: none"> päihdestrategian mukainen toiminta ja toimivaksi todettujen ehkäisevän päihdetyön menetelmien (ml. PAKKA-toimintamalli, puheeksiottaminen ja varhainen puuttuminen, sosiaalinen vahvistaminen, vaikutusten arviointimenetelmät) edistäminen omassa työssään. on mukana kunnan moniammatillisessa työryhmässä tukee viestinnällä ja valistuksella ehkäisevää päihdetyötä toimii asiantuntijafoorumeissa ja tilaisuuksissa toimii vastuullisesti ja esimerkillisesti ymmärtää alkoholin saatavuutta säätelevien toimien merkityksen päihdehaittojen ehkäisyssä. 	<p>Huolehdittava siitä, että jokainen tuntee päihdestrategian ja mahdollisuutensa vähentää päihdehaittoja.</p>

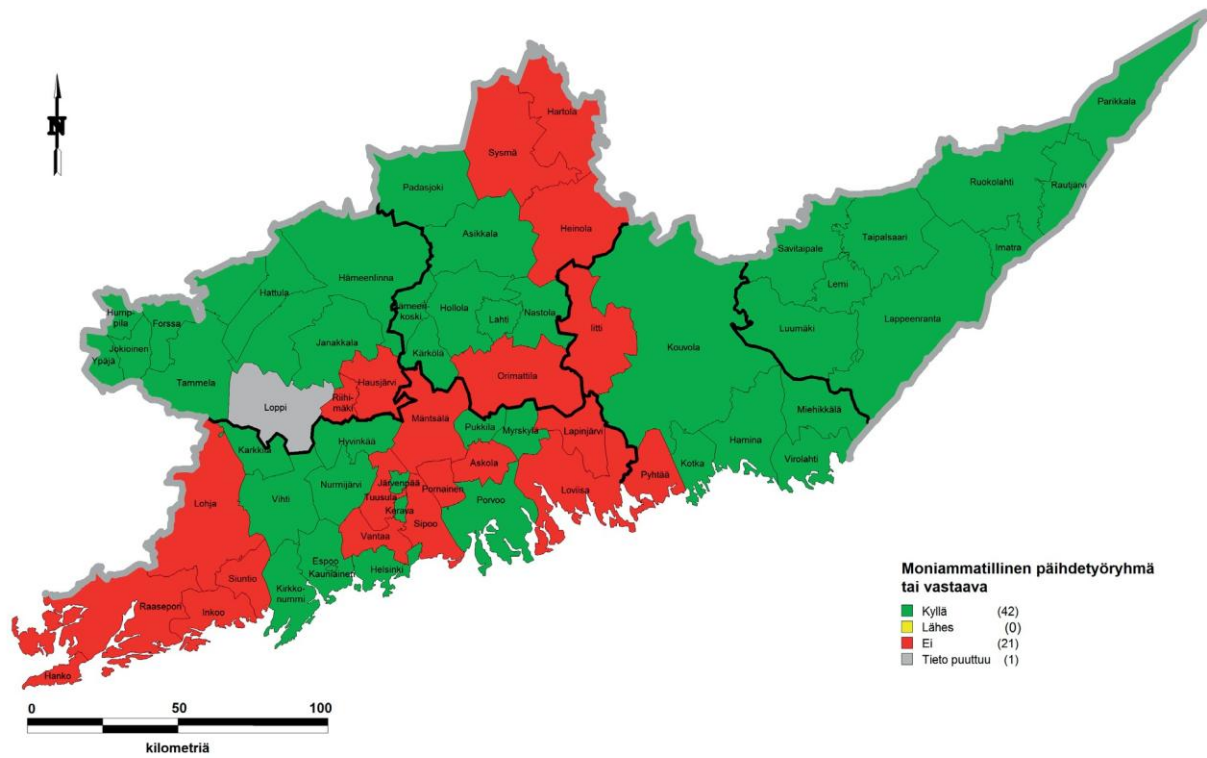
LIITE 2

Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöt Etelä-Suomessa

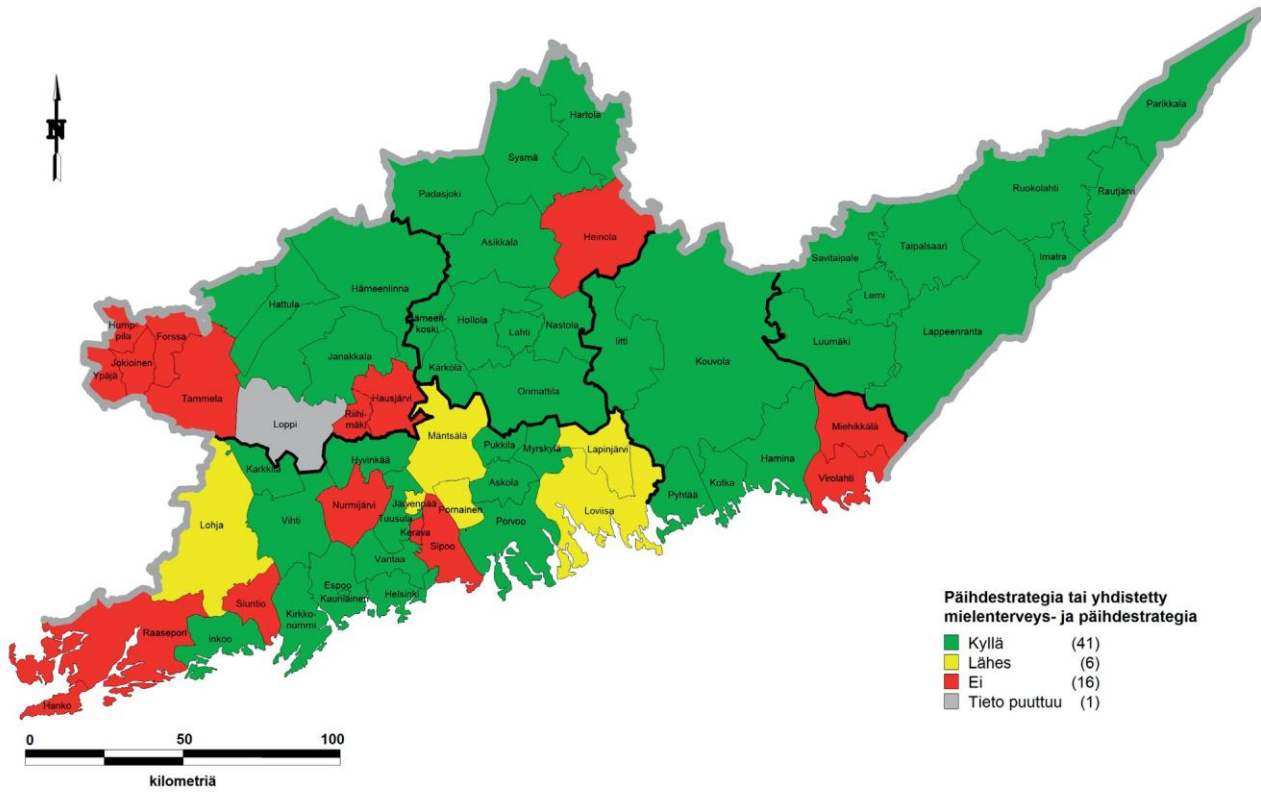
LIITE 3

Moniammatilliset päihdetyöryhmät tai vastaavat Etelä-Suomessa

LIITE 4

Päihdestrategiat tai yhdistetyt päihde- ja mielenterveysstrategiat Etelä-Suomessa

Etelä-Suomen aluehallintovirasto
Hämeenlinnan päätoimipaikka
Birger Jaarlin katu 15,
13100 Hämeenlinna
puh. 0295 016 000
www.avi.fi

ISBN 978-952-5890-58-7 (PDF)

ISSN 1798-8314 (PDF)

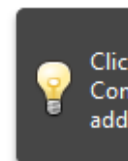

Aluehallintovirasto

Etelä-Suomi
Peruspalvelut, oikeusturva ja luvat -vastuualue

Selvitys

30.4.2014

Etelä-Suomen aluehallintoviraston selvitys Heli Heimalan opinnäytetyötä varten

Heli Heimala on kartoittanut, osana omaa perustehtäväänsä, Etelä-Suomen aluehallintoviraston toimialueen ehkäisevän päihdetyön rakenteita. Kartoituksessa on selvitetty kuntien ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöitä ja moniammatillisia päihdetyöryhmiä sekä ajantasaisia päihde- tai päihde- ja mielenterveysstrategioita. Kartoitus liittyy raittius-työlain mukaiseen aluehallintovirastojen tehtävään, jonka mukaan aluehallintovirastolle on määritelty ehkäisevän päihdetyön yleinen johto, ohjaus, seuranta ja valvonta alueellaan.

Jokaisen aluehallintoviraston alueelta julkaistaan ehkäisevän päihdetyön rakenteita kuvaava selvitys, jossa on käytetty samaa rakennetta. Etelä-Suomen aluehallintoviraston toimialuetta kuvaava selvitys on Heli Heimalan toiminnallisen opinnäytetyön liitteenä.

Selvitys toimii jatkossa tärkeänä työkaluna ja ohjausinstrumenttina Etelä-Suomen aluehallintoviraston alueen kuntien ehkäisevän päihdetyön ohjaustyössä. Ohjaustyötä toteuttavat sekä Heli Heimala että myös aluehallintoviraston sisäinen ehkäisevän päihdetyön ryhmä kuntakäyntien avulla.

Helsingissä, 30.4.2015

Jaana Mäkelä

terveydenhuoltoyksikön päällikkö

ETELÄ-SUOMEN ALUEHALLINTOVIRASTO

puh. 029 501 8000
fax 03 570 8002
kirjaamo.etela@avi.fi
www.avi.fi/etela

Hämeenlinnan päätoimipaikka
Birger Jaarlin katu 15
PL 150, 13101 Hämeenlinna

Helsingin toimipaikka
Ratapihantie 9
PL 110, 00521 Helsinki

Kouvolan toimipaikka
Kauppamiehenkatu 4
PL 301, 45101 Kouvola